

AISTITERASSI PIKKU-VESAISEN PÄIVÄKOTIIN

Viherympäristöt varhaiskasvatuksen toimintaympäristönä hyvinvointia tukemassa

Hyry Raili

Opinnäytetyö
Sosiaalian koulutus
Sosionomi

2020

Sosiaalialan koulutus
Sosionomi

Tekijä	Raili Hyry	Vuosi	2020
Ohjaajat	Jokela Laura, Järvi Seija		
Toimeksiantaja	Pikku-Vesaisen päiväkoti		
Työn nimi	Aistiterassi Pikku-Vesaisen päiväkotiin. Viherympäristöt varhaiskasvatuksen toimintaympäristönä hyvinvointia tukemassa.		
Sivu- ja liitesivumäärä	55		

Toiminnallisen opinnäytetyöni aiheena oli aistiterassin toteuttaminen luonnonmateriaaleista Pikku-Vesaisen päiväkotiin. Kehittämistehtäväni oli ”Miten luonnonmateriaaleilla voidaan toteuttaa aistikokemuksia lapsille?” ja ”Miten lasten luontoyhteyttä voidaan tuoda päiväkodin yhteyteen?” Opinnäytetyöni tavoitteena oli, että opinnäytetyöni avaisi luonnon merkitystä lapsen hyvinvoinnin tukemiseen ja pohtimaan viherympäristöjen merkitystä ja mahdollisuuksia lasten toimintaympäristönä. Tavoitteenani oli luoda lapsille luontoyhteys myös päiväkodin ympäristöstä toteuttamalla aistiterassin Pikku-Vesaisen päiväkodin yhteyteen.

Valitsin aiheen, koska luonto ja lapset ovat minulle tärkeitä. Päiväkotien pihat ovat mielestäni usein liian valmiiksi rakennettuja, eivätkä tue lapsen luontoyhteyden kehittymistä. Olin kiinnostunut toteuttamaan luonnon materiaaleilla ja pienellä budjetilla päiväkodin yhteyteen moniaistista luonnon tunnelmaa. Aistiterassin toteuttamisessa huomioitiin myös lasten osallisuus.

Opinnäytetyössäni oli kvalitatiivinen tutkimusote. Opinnäytetyössä käytän kvalitatiivista tutkimusmenetelmää haastatellessani työntekijöitä viherympäristöjen käytön haasteista ja mahdollisuudesta sekä palautteen keräämisessä. Opinnäytetyöni koostuu varhaiskasvatuksen viherympäristöjen käytön ja viherympäristöjen hyvinvoinnin merkityksen teoriasta, toiminnallisen opinnäytetyön toteuttamisen prosessista, kuvauksesta ja sen raportoinnista.

Avainsanat: Varhaiskasvatus, luontoyhteys, aistillisuus

Social services
Bachelor of Social Services

Author	Raili Hyry	Year	2020
Supervisors	Laura Jokela, Seija Järvi		
Title commissioned by	A sensory terrace for the Pikku-Vesainen Kindergarten. Green environments in the environment of early childhood education and support.		
Number of pages	55		

The subject of the functional thesis was building a sensual terrace at Pikku-Vesainen Kindergarten. The research assignments were: “How natural materials can be used to realize sensory experiences for children? and “How to bring nature connection to a kindergarten? The objective of the thesis was that it would open the importance of nature in supporting the welfare of the child and consider the importance of green environments and opportunities for children's activities. Another goal was to create a nature connection for children also in the kindergarten environment by implementing a sensory terrace for the Pikku-Vesainen Kindergarten.

The topic was chosen because nature and children are important. Kindergarten yards are often too pre-constructed and day-home yards do not support the development of a child's nature connection. It was interesting to take on natural materials and a small budget for a day home with a multi-sensory natural atmosphere. The children were also involved in implementing the sensory terrace.

This thesis is a qualitative study. The qualitative method was used when interviewing the workers about the challenges and possibilities of using green environment and when collecting feedback. The thesis consists of the theory of using green environments for early childhood education and the welfare of green environments, and of the process of implementing the functional thesis and functional thesis reporting.

Key words

Early childhood, nature connection, sensuality

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	VIHERYMPÄRISTÖJEN MERKITYS VARHAISKASVATUKSESSA	8
2.1	Erilaiset viherympäristöt varhaiskasvatuksen oppimisympäristönä	8
2.2	Viherympäristöjen merkitys lapsen hyvinvoinnille	12
2.3	Viherympäristöjen käytön haasteet ja mahdollisuudet	18
3	OSALLISUUS OSANA LAPSUUTTA.....	21
3.1	Osallisuus varhaiskasvatuksessa	21
3.2	Lasten osallisuus viherympäristöjen suunnittelussa ja toteutuksessa ..	23
4	OPINNÄYTETÖN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS	26
4.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	26
4.2	Kvalitatiivinen tutkimusote.....	27
4.3	Eettisyys ja luotettavuus	29
5	AISTITERASSI LUONNONMATERIAALEISTA	30
5.1	Aistiterassin suunnittelu ja toteutus.....	30
5.2	Aistiterassin käyttö päiväkodissa	35
6	PALAUTE JA ARVIOINTI	39
6.1	Henkilökunnan, lasten ja vanhempien palaute.....	39
6.2	Oman toiminnan arviointi	43
7	POHDINTA	47
8	LÄHTEET	51

ALKUSANAT

Kiitos Pikku-Vesaisen päiväkodin henkilökunnalle ja lapsille mahdollisuudesta toteuttaa opinnäytetyönä aistiterassin päiväkotinne. Kiitos kaikesta tuesta ja kannustamisesta.

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe on Aistiterassi Pikku-Vesaisen päiväkotiin, Viherympäristöt varhaiskasvatuksen toimintaympäristönä hyvinvointia tukemassa. Koen, että ulkoympäristöt ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta ja lapset viettävät päiväkotien pihilla ison osan päiväkotipäiväänsä. Päiväkotien ulkoympäristöt vaihtelevat paljon. Kaupunkiympäristöt asettavat erilaisia haasteita esimerkiksi viherympäristöjen käyttöön varhaiskasvatuksessa.

Lasten kanssa työskennellessä olen herännyt huoleen, että lapset liikkuvat luonnossa vain vähän. Vähäinen luonnossa liikkuminen näkyy lapsen hyvinvoinnissa ja lasten motoriikassa varhaiskasvatuksessa ollessa. Lapsilla on nykyään hyvin vähän vapaata oleskelua luonnossa. Kuten tutkija Silja Vuohensalo sanoi Yle:n asfalttiviidakko ohjelmassa ti 3.10.2019, että vapaa joutilaisuus luonnossa olisi kaikista tärkeintä, mitä lapselle pitäisi tarjota. Kehittämistehtävänäni onkin ”Miten luonnonmateriaaleilla voidaan toteuttaa aistikokemuksia lapsille?” ja ”Miten lasten luontoyhteyttä voidaan tuoda päiväkodin yhteyteen?” Tavoitteenani on, että opinnäytetyöni avaisi luonnon merkitystä lapsen hyvinvoinnin tukemiseen ja herättelisi pohtimaan viherympäristöjen merkitystä ja mahdollisuuksia lasten toimintaympäristönä. Tavoitteenani on saada lapsille luontoyhteys myös päiväkodin ympäristöstä toteuttamalla aistiterassin Pikku-Vesaisen päiväkodin yhteyteen.

Toimin työssäni varhaiskasvatuksen opettajana ja työssäni olen huomannut, että lapset ulkoilevat paljon ja ulkotiloja voidaan hyödyntää hyvin pedagogisessa oppimisessa. Olen kiinnostunut luomaan uusia näkökulmia ulkoympäristöjen mahdollisuuksiin toimintaympäristönä ja nostamaan esille viherympäristöjen merkitystä lapsen hyvinvoinnille. Useissa päiväkotipihoissa käydessäni olen huomannut, että päiväkotipihojen pintamateriaalit ovat hyvin yksipuolisia ja viheralueet pihilla ovat vähäisiä. Lapset viettävät päivässä usean tunnin leikkien ja liikkuen kivituhkalla, laatoituksella ja turvasoralla. Lasten moniaistinen kokemus ympäristöstä jää rakennetussa ympäristössä vähäiseksi. Opinnäytetyöni käsittelee viher- ja aistipihojen merkitystä ja mahdollisuuksia lapsen hyvinvoinnille varhaiskasvatuksessa.

Osallisuudella on merkittävä tehtävä varhaiskasvatuksessa. Osallisuuden tukeminen ja toteutuminen on osa opinnäytetyötäni. Osallisuudella on tärkeä tehtävä lasten sensitiivisessä kohtaamisessa ja nähdyksi tulemisessa. Osallisuuden kautta lapset tulevat myönteisesti kuulluksi. Jokainen jäsen on tärkeä osa yhteisöä ja osallisuus koskee lapsia, vanhempia ja henkilökuntaa. (Opetushallitus 2018, 30.) Toiminnallisessa opinnäytetyössäni kehittämistehtävänä oli myös osallisuuden tukeminen ja toteutuminen varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyöni on toiminnallinen opinnäytetyö. Opinnäytetyössäni toteutin aistiterassia projektiluontoisesti Pikku-Vesaisen päiväkodissa Ylikiimingissä. Toiminnallisen opinnäytetyön toimijoina oli Pikku-Vesaisen päiväkodin lapsia ja henkilökuntaa. Aistiterassi toteutettiin luonnonmateriaaleista. Päiväkodin toiminnassa luonnolla on iso merkitys ja päiväkotiki käyttää luontoympäristöä päiväkotiarjessaan. Päiväkotiki on Metsämörri-päiväkotiki ja lapset retkeilevät luonnossa säännöllisesti. Näin ollen aistiterassin rakentaminen luonnonmateriaaleista sopii hyvin Pikku-Vesaisen päiväkodin toimintakulttuuriin. Tavoitteena oli luoda lapsille luontoyhteys lähelle päiväkodin arkea ja saada aistiterassista kiinnostava toimintaympäristöidea, jollaista varhaiskasvatuksessa on helppo toteuttaa.

2 VIHERYMPÄRISTÖJEN MERKITYS VARHAISKASVATUKSESSA

2.1 Erilaiset viherympäristöt varhaiskasvatuksen oppimisympäristönä

Viherympäristöillä lasten toimintaympäristönä varhaiskasvatuksessa on tärkeä merkitys. Viherympäristöt varhaiskasvatuksessa antavat monelle lapselle ensimmäisiä kosketuksia luontokokemukseen. Olen kerännyt tietoa toimintaympäristöjen tavoitteista Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista 2018.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2018 on otettu esille lasten toimintaympäristöjen merkitys lapsen kehitykselle. Oppimisympäristöjen tulisi olla lapsen mielenkiintoa herättävä, luontaista uteliaisuutta ja oppimista tukeva sekä ohjata lapsia vapaaseen leikkiin. Oppimisympäristöjen tulisi innostaa lapsia fyysiseen aktiivisuuteen, luovuuteen ja taiteelliseen ilmaisuun. Lapsille tulisi antaa mahdollisuus tutkia maailmaansa koko kehollaan ja kaikilla aisteillaan. Oppimisympäristöjen tulisi antaa lapsille mahdollisuus vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin, peleihin ja rauhalliseen oleskeluun. Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa erilaisia pedagogisia toimintoja ja ne ovat tarvittaessa muunneltavissa. (Opetushallitus 2018, 32.)

Varhaiskasvatuksen tärkeitä oppimisen ympäristöjä ovat luonto, pihat ja lähialueet. Ne tarjoavat monipuolisesti mahdollisuuksia tutkimiseen, oppimiseen ja liikkumiseen. Niitä on hyvä hyödyntää ympäristö- ja luontokasvatuksen paikkoina. Luonto toimii varhaiskasvatuksessa elämyksellisenä oppimisympäristönä, jossa lapsen luontainen tutkimisen kautta oppiminen vahvistuu. (Opetushallitus 2018, 33.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö on laatinut varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset (2016). Fyysisen aktiivisuuden suositukset perustuvat tutkimustietoon, jossa tutkittiin, että miten lasten kanssa työskentelevät voivat tukea lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia, kehitystä, terveyttä ja kasvua aktiivisen liikkumisen avulla. Suosituksissa on yhdeksän erilaista suositusta kohti liikkumisen tavoitetta. Viides suositus on Ympäristö haastaa ja hauskuuttaa -ulkona unelmat todeksi. Suosituksessa tuodaan esille, että nykytilanteessa kaupunkiympäristössä kasvavalla lapsella on riski menettää luontoyhteys, jos he harrastavat liik-

kumista suurimmaksi osaksi sisätiloissa. Kaupungit tarjoavat lapsille paljon erilaisia liikuntapaikkoja, mutta alle kouluikäiset lapset viettävät sisällä suurimman osan päivästänsä. Kuitenkin suurin osa lapsista on kertonut mieluisaksi leikkipaikakseen metsäiset ja luonnontilaiset alueet. Lapsen oikeuksien 17. yleiskommentissa tuodaan esille lapsen oikeus turvalliseen ja lapsille sopivaan leikki- ja toimintaympäristöön. Lapsille on annettava mahdollisuus ulkoiluun ja luontoon. Lapsi näkee ympäristönsä kiinnostaen ja liikkumaan houkuttaen. Aikuisten vastuulla on mahdollistaa lapselle tilaisuuksia etsiä, kokeilla ja keksiä erilaisia tapoja liikkua, hallita ja ilmaista itseään. Lapset ovat innokkaita muokkaamaan itse toimintaympäristöjään ja luonnonympäristöt ovat lapselle erityisen mieluisia. Suosituksen tavoitetilassa ohjeistetaan aikuisia luomaan ja mahdollistamaan lapsille liikkumista houkuttelevia ympäristöjä sekä varaamaan aikaa siihen, että lapsi voi tehdä asioita itse liikkeessään ympäristössään. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 6,8,23–24.)

Nykyään opetuksessa on nostettu esille tutkimalla oppimisen mallia, jossa lapsi on itse aktiivisena oppijana. Erityisen merkityksellistä tutkimalla oppiminen on lapsille, joille asioiden tietopainotteinen oppiminen ei ole luontevaa. Tällöin tarvitaan toisenlaisia oppimisen tapoja ja ympäristöjä. Lähiluonnosta, kasveista, hyönteisistä ja eläimistä löytyy paljon aineksia tutkivaan oppimiseen. Oppimisen tapahduttua kokemisella ja moniaistisen kokemuksen kautta, lapsi painaa havainnot hyvin mieleen ja uuden asian oppiminen tapahtuu kuin itsestään. Löytäessään ja tutkiessaan ympäristöään, lapsen keskittyminen on yleensä hyvää. Myös varhaiskasvatussuunnitelmissa on huomioitu tutkiva oppiminen. Suunnitelmissa tuodaan selkeästi esille lapsilähtöisten opetusmenetelmien kehittäminen ja oppimisympäristöjen rakentaminen. (Homan-Helenius & Yli-Viikari 2017, 18.)

Työskennellessäni Oulun kaupungin varhaiskasvatuksen opettajana, yhtenä työni perustana on Oulun varhaiskasvatussuunnitelma. Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa nostetaan selkeästi esille ympäristökasvatuksen merkitys. Ympäristökasvatuksella on keskeinen rooli varhaiskasvatuksessa. Ympäristökasvatuksen tavoitteena on, että lapsi ymmärtää omien tekojensa tuomat vaikutukset toisiin ihmisiin, luontoon ja yhteiskuntaan sekä osaa toimia oman ymmärryksensä mukaisesti. Ympäristöä säästävää toimintaa pidetään yllä päiväkodin arjessa. Ympäristökasvatuksella on myös tulevaisuuteen tähtäävä ekologinen

ulottuvuus. Jo lapsuudessa luotu hyvä ja positiivinen luontosuhde on pohjana lapsen myöhemmälle kestäväälle elämäntavalle. (Oulun kaupunki 2018, 46.)

Varhaiskasvatussuunnitelmat eivät määrittele lasten toimintaympäristöjä kovin tarkasti. Suunnitelmissa painottuvat selkeästi myönteisyys, turvallisuus ja osallisuus. Lasten toimintaympäristö voi olla hyvin metsä tai luonto. Lasten toimintaympäristöön on hyvä luoda luontoelementtejä, jotta lapsen hyvä luontosuhde kehittyy ja syvenee. Luomalla luonnollisia oppimisympäristöjä, voi samalla opettaa myös ympäristökasvatusta.

Ympäristökasvatuksen sovelletuimpia malleja on Palmerin puu, jonka on kehittänyt Joy. A Palmer. Palmerin ympäristökasvatusmallissa keskeistä on kolme toimintaa, oppiminen ympäristöstä ja ympäristössä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Ympäristökasvatuksen tavoitteena on voimaantuminen ja yksilön henkilökohtaisen merkityksen muodostuminen. Ihmisen on saatava niin henkilökohtaisia luontokokemuksia, että hänelle syntyy tarve toimia ympäristön hyväksi kestävän kehityksen periaatteen mukaan. (Nylund-Kahva 2012, 16–17.)

Päiväkotien viherpihat voisivat olla innostavana oppimis- ja toimintaympäristöinä varhaiskasvatuksessa. Toteutimme syksyllä 2019 Pikku-Vesaisen päiväkotiin Ylikiiminkiin oman pienen viherpihan. Lapset istuttivat kukkasipuleita autonrenkaiisiin tehtyihin istutusalueisiin. Kukkasipuleiden istutus toteutettiin yhtenä päivänä ulkoilun yhteydessä. Lapsia oli paikalla 16 ja henkilökuntaa neljä. Istutustyö sujui hyvin ja projekti oli kaikille mieluinen. Lasten kasvoissa loisti ilo ja istutustyö oli myönteinen kokemus. Lapset myös tutkivat tarkkaan kukkasipuleiden kuvia, jotta tietävät millaisia kukkia sipuleista kasvaa. Lapset myös tykkäsivät upottaa käntensä pehmeään multaun ja tunnustella sitä. Tulevana keväänä odotamme Pikku-Vesaisen päiväkodin pihalle kukkaloistoa ja istutamme sipulien joukkoon kasvisten siemeniä. Henkilökunta kertoi päivän olleen onnistunut ja toivoivatkin, että päiväkotien pihassa olisi enemmän multaisia paikkoja, jotka innostaisivat kaivamaan, tonkimaan ja tutkimaan. Pikku-Vesaisen päiväkodin lapset pääsivät osallistumaan myöhemmin myös opinnäytetyön toiminnallisen osan, aistiterassin, suunnitteluun ja toteuttamiseen, joka toimii päiväkodin ympärivuotisena viherympäristönä.

Kuva 1. Kukkasiipuleiden istutus Pikku-Vesaisen päiväkodin viherpihalle.

Helsingin Yliopiston ja Hämeen ammattikorkeakoulun Kohti tervettä aikuisuutta (KOTA) – hankkeessa tutkittiin luontoyhteyden vaikutusta leikki-ikäisten lasten terveydelle ja hyvinvoinnille. Tutkimusryhmä antoi suositukset luonnonmukaisten viherpihojen käyttöön päiväkodeissa ja totesi viherpihojen lisäävän lasten hyvinvointia. (Grönroos, Puhakka, Roslund & Sinkkonen 2018.)

Helsingin yliopiston toteuttamassa hankkeessa rakennettiin viherpihoja kuuteen eri päiväkotiin Espoossa, Lahdessa ja Tampereella. Päiväkotien sorapintaa vähennettiin ja korvattiin siirrettävällä metsämaalla eli kuntalla ja nurmikolla. Pihoilla on turveharkkoja ja istutuslaatikoita, joissa lapset kasvattavat yrttejä ja kukkia. Kuntasta lapset ovat saaneet maistella luonnonmarjoja ja laatikoista yrttejä. (Puhakka 2018.)

Helsingin Yliopiston tutkijat keräsivät laajan haastatteluaineiston lapsilta, vanhemmilta ja varhaiskasvatuksen ammattilaisilta. Kyselyissä tuli selkeästi esille, että viherpihat päiväkodeissa olivat lisänneet lasten liikunnallisuutta. Leikkiminen ja liikkuminen olivat myös monipuolistuneet ja hiekkapölyn vähentymisen vuoksi ilmanlaatu oli muuttunut paremmaksi. Viherpihat tukevat lapsen luontosuhteen muodostumista ja toimivat ympäristökasvatuksen välineenä. (Puhakka 2018.)

Suomen Latu on panostanut toiminnassaan lasten luonnossa liikkumiseen varhaiskasvatuksessa. Suomen Ladun lastentoiminta kouluttaa varhaiskasvatuksen työntekijöitä Metsämörri-ohjaajiksi. Metsämörri-retkiä käytetään varhaiskasvatuksen pedagogisena toimintana, jossa lapsi oppii ja kehittyy luontoympäristössä. Metsämörri-satuhahmo innostaa lapsia liikkumaan ja leikkimään lähiluonnossa,

tutkimaan ja ihmettelemään luonnon ihmeitä. Metsämörriohjaajaksi pääsee suoritettuaan Suomen Ladun järjestämän ohjaajan peruskurssin. Metsämörriohjaaja saa koulutuksen lisäksi laajan materiaalipankin, joita voi hyödyntää luontoretkillä. Metsämörrikoulutus käynnistyi Suomessa vuonna 1992 tukemaan lasten luonto- ja ympäristökasvatusta. Metsämörri on tullut monen päiväkodin toimintaan mukaan ja kuljettanut lapsia luontoon. Nykyään Suomen Ladun kouluttamia Metsämörriohjaajia on yli 14000 ja Metsämörrien kanssa retkeilee vuosittain kymmenet tuhannet lapset. (Suomen Latu 2020.)

Pikku-Vesaisen päiväkotikiinteistössä on yksi Metsämörri-toimintaan sitoutunut päiväkotikiinteistö. Päiväkodin lastenhoitaja on koulutautunut Metsämörriohjaajaksi ja koko henkilökunta on sitoutunut tukemaan luontoretkitoimintaa. Lapset retkeilevät metsässä Metsämörrien kanssa kerran viikossa. Lasten repusta löytyy talvella lämmin juoma ja muina vuodenaikoina myös pieni eväs. Luontoretki suuntautuu yleensä samalle paikalle, joka on tullut lapsille tutuksi. Retki käynnistyy aina tutulla Metsämörrien laululla. Metsässä on suunniteltua toimintaa, mutta myös paljon vapaata leikkiä ja oleskelua. Lapset ovat rakennelleet metsään majoja ja leikkiympäristöjä. Ympäristökasvatus on osa metsäretkiä. Lapset tutkivat ja oppivat luonnossa luonnostaan ihmettelyn kautta.

Varhaiskasvatuksen pedagogisena toimintaympäristönä toimii hyvin lähiluonto ja puistot, mutta myös pienemmät viheralueet- ja pihat sekä aistiterassit. Päiväkotien pihot on hyvä tarkastella myös lasten luontoyhteyden merkityksestä. Useissa päiväkodeissa esimerkiksi luonnonnurmi on korvattu erilaisilla sora- ja kumipinnoitteilla. Lasten luontoyhteydellä on merkittävä vaikutus hyvinvointiin, jota tarkastelen seuraavassa luvussa. Viherympäristöinä voi olla myös pienellä budjetilla toteutettu viherpiha, jonka suunnitteluun ja toteuttamiseen lapsilla on mahdollisuus osallistua.

2.2 Viherympäristöjen merkitys lapsen hyvinvoinnille

Viherympäristöillä ja luontoyhteydellä on tärkeä merkitys ihmisten hyvinvoinnille. Lasten kanssa työskentelevät ovat heränneet pohtimaan luonnon merkitystä lasten hyvinvoinnin tukemisessa. Useissa päiväkodeissa ja kouluissa luontoretket ja

viherpihat ovat osa oppimis- ja toimintasuunnitelmaa. Luonnon merkityksen huomaamisella hyvinvointiin on keskeinen tehtävä varhaiskasvatuksessa työskenteleville, jolloin lapsille luodaan ensimmäisiä luontokosketuksia.

Myös yhteiskunnallisella tasolla luontolähtöisyyden tukemiseen on herätty. Luontolähtöisyys on tukemassa kuntoutujia erilaisissa hoitolaitoksissa. Yhteiskunnallisella tasolla on järjestetty hankkeita ja tehty useita tutkimuksia luontolähtöisyyden vaikutuksesta ihmisen hyvinvoinnille. Lapin ammattikorkeakoulun hankkeessa *Luontoa elämään* (2017) tavoiteltiin edistämään ihmisten hyvinvointia ja elämänlaatua sekä antamaan eväitä luontolähtöiseen toimintaan, liikuntaan ja yhteisöllisyyden kokemiseen. Hankkeessa pyrittiin vahvistamaan syrjäytymisen vaarassa olevien toimintakykyä ja osallisuutta luontolähtöisillä menetelmillä. Hankkeessa oli mukana Lapin ammattikorkeakoulun lisäksi Kemijärven perhe- ja mielenterveysklinikka, Eduro-säätiö ja Sallan kunnan nuorisotoimi. Hankkeessa oli mukana useita luontoalan toimijoita, jotka mahdollistivat luontolähtöisen toiminnan kuntoutujille. *Luontoa elämään* hankkeessa luotiin monia hyödyllisiä luontolähtöisiä kuntoutusmalleja. (Leppänen 2017, 7–9.) Hankkeesta kerätyn seurantakoosteen perusteella voitiin havaita, että hankkeeseen osallistujien toimintakyky, osallisuus ja työkyky vahvistuivat luontolähtöisillä menetelmillä. Hanke todisti, että luontoon kytkeytyvä kuntoutus vahvistaa kuntoutuvien osallisuuden kokemusta ja toimintakykyä. Luontoympäristössä yhteisöllisyys ja luottamus työntekijöiden ja asiakkaiden välille rakentuu helpommin ja nopeammin. Luontoympäristö voi lyhentää kuntoutumisen prosessia. (Leppänen 2017, 16.)

Viherympäristöjen merkityksestä ihmisten hyvinvoinnille on tutkittu sekä yksilötasolla että väestötasolla. Tutkimuksia on tehty kaupunkiympäristöissä, sillä on haluttu selvittää, mikä merkitys luontoyhteyden edistämisellä on ihmiselle, joka elää kaupunkiympäristössä. Tutkijat ovat vakuuttuneet tutkimusten kautta, että terveyden ja luonnon välillä on monitekijäinen yhteys. Viherympäristöjen hyvinvointiin liittyvät psyykkiset ja fysiologiset vasteet on todettu tutkimuksissa hyvinvointia välittäviksi tekijöiksi. Ne vaikuttavat stressin lievittymiseen, kognitiivisen toimintakyvyn tehostumiseen, mielialan kohentumiseen, sosiaalisuuden ja osallisuuden vahvistumiseen, aktiivisuuden ja toimeliaisuuden lisääntymiseen, immuunijärjestelmän toiminnan tehostumiseen ja elinympäristöjen parempaan laatuun. (Rappe 2019, 39.)

Tutkimusten mukaan valtaosalla ihmisistä on tarve hakeutua luontoon ja ihminen kuuluukin osana luontoa kuten kasvit ja eläimetkin. Mikäli kadotamme luontoyhteyden lapsena tai aikuisena, alamme voida huonommin sekä fyysisesti että psyykkisesti. Kaiken ikäiset ihmiset tarvitsevat luonnossa oleskelua, niin sanottua vihreää aikaa. Jos luontoon lähtö ei ole aina mahdollista, voi vihreää aikaa saada viherkasveista, viherseinistä, viherpihoista tai aistipuutarhoista. Myös luontokuvat tuovat lisää vihreää aikaa. Hoitolaitoksissa käytetyt viherkasvit ja viherseinät ovat tutkitusti parantaneet keskittymistä, vireyttä ja mielialaa. (Wahlström & Juusola 2017, 39.)

Kotia ympäröivällä viheralueiden määrällä ja siellä oleskelulla on yhteys hyvinvointiin. Etenkin heikoimmassa sosiaalisessa asemassa oleville ja iäkkäille on todettu olevan terveyttä edistävä vaikutus lähellä olevista viheralueista ja sen käytöstä. Myös päivänvalon ja sen luontaisen vaihtelun on tutkittu parantavan hyvinvointia lisäämällä D-vitamiinin saantia ja ylläpitämällä elimistön vuorokausirytmiiä. Viherympäristöjen saatavuudella onkin keskeinen tehtävä ihmisten luontoyhteyden säilymiselle. Viherympäristöt vaikuttavat sekä yksilön että yhteisön sosiaalisuuteen. Sosiaalisuutta parantaa myös elinympäristöjen viihtyvyys ja turvallisuus, jotka innostavat yhdessä liikkumaan lähiluonnossa ja edistävät aktiivisia elämäntapoja. Viheralueiden runsaudella ja läheisyydellä on ollut myös selkeä vaikutus stressin vähenemiseen, mielialan kohenemiseen, parempaan itsekuriin ja vähäisempiin koettuihin terveysongelmiin. Lähiviheralueiden on todettu olevan tärkeitä lasten kehittymiselle ja hyvinvoinnille. Niiden on todettu tukevan lasten keskittymiskykyä ja itsetunnon ja tunteiden säätelyn kehitystä, joista on ollut erityistä hyötyä ylivilkkailla lapsille. (Rappe 2019, 43–44.)

Ylen esittämässä Asfalttiviidakot ohjelmassa ti 3.10.2017 ”Luontoa ei voi leikkiä loppuun” tuotiin mielenkiintoisesti esille luonnon merkitystä lasten hyvinvoinnille. ”Ihminen on kehittynyt sellaiseksi lajiksi kuin on, siksi että on elänyt läheisessä vuorovaikutuksessa luonnon kanssa. Nyt satojen tuhansien vuosien kehityskulkuun on tullut särö. Oleskelumme ulkona luonnonhelmassa on lyhyessä ajassa romahtanut.” (Yle 2019.)

Ohjelmassa kerrotaan, kuinka 2000-luvun lasten liikkumatila on huomattavasti supistunut ja lapset viettävät sisällä keinotekoisessa valossa ison ajan päivistään.

Lapset viettävät tänä päivänä ulkona aikaansa vähemmän kuin koskaan aikaisemmin. Myös kouluikäisten lasten vapaa liikkumatila ulottuu nykyään noin 300 metrin säteelle kodistaan. Lapset myös liikkuvat yhä vähemmän. Lähiluonnon säilymisen merkitys on siis ensiarvoisen tärkeää lasten luontosuhteelle. Ohjelmassa todetaan, että luonnossa leikkimisen on huomattu olevan paljon tärkeämpää lapsen kehitykselle, kuin aiemmin luultiin. Päiväkotien ja leikkipuistojen valmiiksi rakennetut tylsät pihat, piilopaikkojen puute ja aikuisten alituinen valvonta voivat estää lapsen kasvua luoviksi, tasapainoiseksi ja toimintakykyisiksi. Luonnossa liikkuvien lasten itseluottamus ja kyky kasvavat paljon ja lapset ovat myös muita terveempiä. Hiljaiset ja aremmat lapset saavat rohkeutta ja levottomammat lapset oppivat paremmin keskittymään. Aivot eivät kehity ilman liikkumisen tuomaa virkistystä, ja luonto tarjoaa ylivoimaisen paikan liikkumiselle. Tutkijat puhuvatkin turvaistuinsukupolvesta, jonka luontosuhde rajoittuu auton ikkunasta katseluun. (Yle 2019.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisussa 2016:21 on linjattu varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksia. Lapsen tarve ja oikeus päivittäiseen liikkumiseen toteutuu kaikilla lapsilla. Lapsen olisi hyvä saada fyysisesti aktiivista liikuntaa vähintään kolmen tunnin ajan. Fyysinen aktiivisuus koostuu kevyestä liikunnasta, reippaasta ulkoilusta ja erittäin vauhdikkaasta fyysisestä aktiivisuudesta. Lapselle ei ole ominaista toimia istuen pitkiä yhtäjaksoisia jaksoja, vaan lapsi oppii asioita paljon toimien, tutkien, kokeillen, yrittäen ja erehtyen. Lapsella on synnynnäinen tarve olla fyysisesti aktiivinen ja liikkuva lapsi voi yleensä hyvin. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten on kyettävä luomaan lapselle mahdollisuuksia fyysisesti aktiiviseen liikkumiseen päivittäin. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 13–14.)

Luonnon avaruus ja luonnon vaihteleva maasto innostaa lapsia monipuoliseen liikkumiseen. Luonnossa lapset liikkuvat luonnostaan juosten, hyppien ja kiipeillen. Luontoympäristössä lapset liikkuvat monipuolisessa maastossa ja liikkuminen tapahtuu itsestään luontaisesti. Lapset myös liikkuvat luomalla omia tapoja ja rakentamalla luovia ratkaisuja. Varhaiskasvatuksessa motoriikan tukemisella on keskeinen tehtävä ja luontoympäristöt toimivat siinä hyvin.

Silja Vuohensilta (Yle 2019) on tutkinut metsäluonnon vaikutusta leikki-ikäisiin lapsiin. Hän on käyttänyt tutkimuksessa vertailunaan metsäpäiväkoteja ja tavallisia päiväkoteja. Tutkimuksessa tuli ilmi, että metsäpäiväkodin lapset ovat osallistuvimpia ja taitavasti sosiaalisempia kuin tavallisen päiväkodin lapset. Metsäpäiväkotien lapset ovat sovittelevampia ja yhteistyöhaluisempia kuin tavallisen päiväkodin lapset. He myös viettävät enemmän aikaa yhdessä. Lapset, jotka voivat leikkiä paljon metsässä ovat motoriikaltaan kehittyneempiä ja liikkuvaisempia. Luonnossa materiaalia on paljon käytettävissä ja se on monimuotoisempaa. Lapset saavat luonnossa monimuotoisemman aistikokemuksen, kun he kuulevat, näkevät ja koskettavat monimuotoista ympäristöä. Metsässä on paljon hyviä rakennusmateriaaleja lasten luovaan rakentamiseen. (Yle 2019.)

Lasten luontokäsitys syntyy jo hyvin varhain. Lapselle olisikin hyvä tarjota mahdollisuus moniaistiseen luontokokemukseen, jotta hän oppii itse myös huomaamaan niitä. Monipuolisessa luonnossa ja erilaisissa olosuhteissa liikkuminen ohjaa lasta moniaistiseen luontokokemukseen. Lapsen on hyvä saada luonnossa omakohtaisia elämyksiä, jotka edesauttavat mieleen painumista ja oppimista. Pienen lapsen luontokäsitys on hyvin laaja ja yleensä se sisältää koko ympäristön, jossa elämme. Kouluikäisellä puolestaan luontokäsitys ei ole enää niin kokonaisvaltainen. (Nyholm & Åberg 2010, 11–12.) Olisikin erittäin tärkeää, että lasten luontokäsitys vahvistuisi ja saisi omakohtaisia elämyksiä jo alle kouluikäisenä. Varhaiskasvatuksessa olevat lapset ovat otollisessa iässä luomaan ja kehittämään omaa luontokäsitystä.

Luonnosta saa kokonaisvaltaista terveyttä. Useat kokevatkin, että luonnossa liikkumisesta seuraa terve ja mukava olo. Useasti luonnossa liikkuvat ihmiset voivat paremmin kuin muut. Luonnossa mutkittelevat polut, kivet, kannot ja puut houkuttelevat lapset liikkumaan monipuolisesti ja aktiivisemmin kuin mitä sisätiloissa voi harrastaa. Luonnossa lapset pääsevät kiipeämään, hyppimään, roikkumaan ja juoksemaan. Luonnossa lapset liikkuvatkin luonnostaan ja liikkumisella on tärkeä merkitys lapsen psyykkiselle kehitykselle, itsetunnon vahvistumiselle ja itseilmaisulle. (Keisteri-Sipilä 2017, 14.)

Lapsille ja nuorille on hyvä järjestää paljon vihreää aikaa, sillä nykyään lapsuus on kognitiivisesti kuormittunutta ja stressialtista. Luonto onkin hoivaava toimintaympäristö, joka vahvistaa itsetuntemusta, hyvinvointia ja sosiaalisia taitoja. On tutkittu, että luonnossa oleskelu vahvistaa lasten tarkkaavaisuutta ja keskittymiskykyä. Illinoisin yliopistossa tehdyssä tutkimuksessa havaittiin, kuinka jo kahdenkymmenen minuutin pituinen kävelylenkki puistossa paransi ADHD-piirteisen lapsen keskittymiskykyä yhtä paljon kuin ADHD-lääke. Tutkimuksessa todettiin myös, että luonnossa tapahtuvat aktiviteetit vahvistavat lasten suorituskkyä eniten. (Wahlström & Juusola 2017, 8.) Tutkimuksessa on yllättävää, kuinka luontoyhteydellä voidaan vähentää jopa lasten lääkkeiden käyttöä. Suorituskvyn vahvistamiseen on hyvä kiinnittää huomiota jo lapsuudessa.

Lapsen motoriikalle on keskeinen merkitys luontoympäristössä liikkumisella. Lapsen tuki- ja liikuntaelimestön kunnan perustana on nopeus, lihasvoima ja kestävyys. Luonnossa liikkuminen vahvistaa juuri näitä osa-alueita. Säännöllisellä liikkumisella luusto vahvistuu, nivelet notkistuvat ja lihakset voimistuvat. Monipuolisella alustalla liikkuesssa koordinaatiokyky, ketteryys, reaktiokyky ja nopeus vahvistuvat. Useissa tutkimuksissa on todettu, että luontoympäristössä oleilulla on ollut allergioita vähentävä vaikutus. Luontokosketuksessa kasvavan lapsen vastustuskyky paranee. Ihmisen immuunipuolustukselle on hyvä saada kontaktia ympäristön maaperän kanssa. Kansallinen allergiaohjelma kannustaa kaupunkiympäristöissä eläviä lapsia liikkumaan luonnossa. (Keisteri-Sipilä 2017, 19-20.)

Viime vuosina Suomessa on kiinnostuttu uudella tavalla luontoyhteyden psyykkisistä vaikutuksista ja ekopsykologiasta. Green care eli vihreän hoivan ja ekopsykologian kentältä on tullut paljon tutkimustuloksia luontoyhteyden tärkeydestä ihmisen psyykkiselle hyvinvoinnille. Vuonna 2008 esimerkiksi Maa- ja elinkeinotalouden tutkimuskeskus MTT heräsi vihreän hoivan hyödyntämisestä ja green care-ajattelu tuli Suomeen. Green care toimintaa Suomessa on tutkineet muun muassa Terveiden ja hyvinvoinninlaitos THL, Luonnonvarakeskus ja Tampereen yliopisto. (Keckman 2019, 13.)

Green Care Finland ry on tukemassa ihmisten hyvinvointia luontoavusteisilla menetelmillä. Yhdistys on kerännyt ympärilleen vahvan ammatillisen tiedon ja taidon luonnon hyvinvoinnista kiinnostuneilta ihmisiltä. Green Care Finlandin tavoitteena

on edistää luontoon liittyvillä toiminnoilla ihmisten hyvinvointia ja elämänlaatua. Se kehittää luontoavusteista toimintaa hyvinvointi- ja terveystalveuille. Yhdistyksen keskeinen tavoite on tuoda kaikille ihmisille oikeus luontoon, liikkumiseen ja yhteisölliseen kokemukseen. Luonnon elvyttävyyden, kokemuksellisuuden ja osallisuuden avulla kehittyä hyvinvointia lisääviä vaikutuksia. Green Caren toiminta sijoittuu luontoympäristöihin, maataloille ja maaseutumaisemaan, mutta luonnon elementtejä voidaan tuoda rakennetun ympäristön keskelle, kuten laitoksiin ja kaupunkiympäristöön. (Green Care 2020.) Green Caren toimintatavoilla ja ajatuksilla olisi selkeä tehtävä myös varhaiskasvatuksessa, jossa luodaan perustaa ihmisen tulevaisuuteen.

Luonnolla on liikkumista ja terveyttä parantava voima. Terveydellä on selkeä yhteys ihmisen hyvinvoinnille. Olisikin todella toivottavaa, että kaikki lasten kanssa työskentelevät ymmärtäisivät luonnon merkityksen lasten hyvinvointiin ja lapsille tarjottaisiin säännöllisesti mahdollisuutta luonnossa leikkimiseen ja oleskeluun. Lasten hyvinvointia lisäämällä saadaan iloisempia, sosiaalisempia ja luovempia aikuisia tulevaisuuteen. Luontoyhteydellä on usein kantava voima aikuisuuteen saakka.

2.3 Viherympäristöjen käytön haasteet ja mahdollisuudet

Viherympäristöjen tuomat edut lapsen hyvinvointiin on yleisellä tasolla hyvin tiedostettu. Kuitenkin päiväkodeissa metsäretkiä ei useinkaan tehdä säännöllisesti ja lapset ulkoilevat ison osan päivästäan rakennetuilla päiväkotipihoilla.

Keräsin laadullista aineistoa viherympäristön käytön haasteita ja mahdollisuuksia haastatteleamalla varhaiskasvatuksessa työskenteleviä heidän työpäivinäan toimintojen ohessa. Haastattelun kohderyhmänä oli neljä eri varhaiskasvatuksen ammattilaista. Suoritin haastattelut luontevasti päiväkodin arjessa. Haastatteluilla halusin kartoittaa päiväkodin henkilökunnan näkemyksiä viherympäristöjen käytöstä.

Päiväkotien henkilökuntaa haastatellessani viherympäristöjen käytön haasteiksi kohosi ennen kaikkea resurssipula. Henkilökunta koki, että resurssipula ilmenee silloin, kun ryhmässä on lapsia, joilla on esimerkiksi sosiaali- ja tunnepuolen haasteita tai muita käyttäytymiseen liittyviä haasteita. Päiväkodin henkilökunnan

on kyettävä varmistamaan, että jokainen lapsi on turvassa. Näin ollen päiväkodissa työskentelevä ei kykene lähtemään yksin lapsiryhmän kanssa metsään. Mikäli metsäretkille ei ole sillä hetkellä tarpeeksi henkilökuntaa, joudutaan retki jättämään väliin. Päiväkodin henkilökunta koki, että heidän on kyettävä turvaamaan kaikki lapset ja myös oma selustansa. Tasa-arvoisen kohtelun mielessä ihanteellista olisi, että ryhmän kaikki lapset pääsisivät osallistumaan luontoretkille.

Toiseksi haasteeksi haastatteluissa nousi työyhteisön jäsenen haluttomuus lähteä lasten kanssa luontoon. Työyhteisössä voi olla työntekijöitä, jotka eivät oman haluttomuutensa vuoksi lähde retkille. Tällöin yksi työntekijä ei pysty toteuttamaan koko ryhmän osallistumista luontoretkille. Olisikin tärkeää, että koko työyhteisö kokisi luonnon hyvinvoinnin lähteenä ja saisi sieltä positiivisen kokemuksen. Aikuisen myönteinen kokemus luonnosta voi heijastua myös lapseen.

Yksi haastateltava lastenhoitaja kertoi, että luontoretkien käytön haasteena voi olla myös lasten haluttomuus. Hän kertoi, että lapset voivat olla haluttomia lähtemään luontoon, jos heillä on päiväkodissa kesken yhteinen leikki. Leikin keskeyttäminen tuntuu harmittavalta ja luontoon siirtyminen työläältä. Kuitenkin haastateltava toi esille, että lapset viihtyvät hyvin luonnossa, kun retkelle on päästy.

Haastatteluissa luonto nähtiin hyvänä mahdollisuutena varhaiskasvatuksen toimintaympäristönä. Haastateltavat varhaiskasvatuksen työntekijät nostivat esille sen, miten hyvin luonnossa voi toteuttaa pedagogiikan eri osa-alueita. Haastatteluissa tuotiin esille liikkumisen, kerronnan, musiikin ja kädentaitojen tukemisen luonnossa. Luonto nähtiin erilaisena mahdollisuutena toteuttaa näitä pedagogiikan osa-alueita. Haastateltavat toivat esille, että lapsille on usein mielekästä, kun oppiminen toteutuu erilaisessa toimintaympäristössä kuin tavallisesti. Lapsilla on myös luontainen taipumus tutkimiseen ja tutkimisen kautta oppimiseen. Varhaiskasvatuksen työntekijät näkivät luonnon tukevan todella hyvin lapsen luontaista tarvetta tutkia. Luonnosta löytyy aina paljon tutkittavia elementtejä, jotka vaihtelevat vuodenaikojen mukaan.

Lasten tutkimuskohteiden olisi hyvä sijaita lähellä lapsen arkipäivän elinympäristöä. Lapset löytävät hyviä tutkimuskohteita päiväkodin pihalta, esimerkiksi elottomasta ja elollisesta luonnosta. Tutkimiseen voi sisältää erilaisia menetelmiä, jotka

tukevat oppimista. Menetelminä voidaan käyttää piirtämistä, kuvaamista, keräämistä, äänittämistä ja kokeita. (Nyholm & Åberg 2010, 26.)

Haastateltavat nostivat esille myös luonnon merkityksen leikeissä. Luonto avaa leikkeihin erilaisia mahdollisuuksia kuin tuttu päiväkotipiha. Luonnossa lasten leikit ovat luovia ja lapsella suurempi mahdollisuus rakentamiseen. Luontoympäristössä lasten leikit sujuvat yleensä hyvin ja vuorovaikutus toisten leikkijöiden kanssa on luontevampaa.

Leikillä on varhaiskasvatuksessa iso merkitys. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) on huomioitu leikin tärkeys. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden on tunnistettava leikin merkitys ja kehitettävä leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Leikkiyhteisössä kannustetaan toimimaan kekseliäästi, käyttämään mielikuvitusta ja omaa ilmaisuja sekä luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua toimintaympäristössä. (Opetushallitus 2019, 30.) Luontoympäristö tarjoaa hyvät mahdollisuudet luovaan ja syvään leikkiin. Erilaiset materiaalit houkuttavat rakentamaan leikkiympäristöjä ja syventävät leikkiä. Luontoympäristössä leikin äänekkäimmätkin äänet saavat vapaammin kuulua häiritsemättä muita leikkijöitä.

3 OSALLISUUS OSANA LAPSUUTTA

3.1 Osallisuus varhaiskasvatuksessa

Osallisuudella on yleensä tärkeä tehtävä yksilön kokemuksessa yhteisöön kuulumisesta. Lapsille osallisuus tarkoittaa useasti pääsemistä mukaan aikuisten muokkaamaan maailmaan ja aikuisten maailman tuomiin vaatimuksiin. Osallisuus alkaa siitä, että lapsen mielipiteet ja ideat huomioidaan tasavertaisina aikuisten mielipiteiden kanssa. Tasavertaisessa osallisuudessa lapset pääsevät myös opettamaan ja tukemaan toisiansa sekä samalla saavat mahdollisuuden oppia yhdessä toimimista. Tasavertaisen osallisuuden onnistuakseen yhteisössä on hyvä tarkastella uudestaan opettajien ja lasten rooleja. (Seppälä & Stenvall 2008, 4.)

Osallisuudella on tärkeä tehtävä varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuslaki, lastenoikeuksien sopimus ja varhaiskasvatussuunnitelma nostavat esille lasten oikeuden saada olla mukana päätöksenteossa ja tulla kuulluksi suunnitteluissa ja arvioinneissa. Lapsella on oikeus saada sanoa mielipiteensä. Nämä ovatkin osallisuuden peruspilareita. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 1§, Suomen unicef 11,12, Opetushallitus 2018, 30.) Lasten osallisuutta tukemalla vahvistetaan lapsen kuuluksi ja näkyväksi toteutumista. Lasten osallisuuden tukeminen vahvistaa lasten ymmärrystä yhteisöstä, ihmisistä, oikeuksista, vastuista ja valintojen seurauksista. Osallisuus vahvistaa myös lasten, henkilökunnan ja vanhempien arvostusta, luo yhteisöllisyyttä ja tukee ryhmäytymistä. (Opetushallitus 2018, 30)

Lapset ovat yksilöllisiä oppijoita ja oppivat yleensä eri tavoin. Osallisuuden kokemus vahvistaa lapsen oppimista. Varhaiskasvatuksessa työskentelevän ammattilaisen on hyvä tunnistaa lasten yksilöllinen oppiminen ja kehittää näin omia pedagogisia käytänteitään. Huomioimalla yksilöllisyys ja kehittymällä pedagogisesti voi mahdollistaa lasten kokemusten ja mielenkiinnon vaihtelun toiminnoissa. Tämä tarkoittaa jatkuvaa havainnointia lasten toiminnoissa sekä lasten ja aikuisten välisistä suhteista. Myös toimintaympäristöjä on kyettävä muokkaamaan lasten mielenkiinnon mukaisesti. (Karila 2016, 27.)

Osallisuudessa keskeistä on lapsen kuulluksi tuleminen. Tutkimukset ovat osoittaneet, että varhaiskasvatuksessa lasten ja aikuisten sensitiivisellä vuorovaikutuksella on keskeinen tehtävä lapsen kuulluksi tulemisella ja lapsen oman identiteetin rakentamisessa. Hyvä perusta oppimiskokemukselle on lapsen kokemus ryhmään kuulumisesta. (Karila 2016, 27.)

Tuoreimmissa tutkimuksissa osallisuutta on alettu tarkastella osallisen oppimisen (participatory learning) käsitteen kautta. Osallisessa oppimisessa oppija on mukana kriittisessä kansalaisuudessa, oppimisen jakamisessa ja aktiivisessa toiminnassa. Lapsi osallistuu oppimiseensa. Oppiminen tapahtuu yhteydessä ympäristöön, vuorovaikutussuhteisiin ja menneeseen aikaan. Osallinen oppiminen on jatkuva ja pitkäkestoinen prosessi, joka jatkuu vielä opetustilanteiden ja toimintatuokioiden jälkeenkin. Pienten lapsen osallisuuden tukemisessa tärkeää on omien mahdollisuuksien ja oikeuksien harjoittelu. Osallisuuden harjoittelua ovat muun muassa oman vuoron odottaminen, lelujen jakaminen ja kaverin kuunteleminen. Näitä osallisuuden taitoja lapset opettelevat päivittäin muun toiminnan ohessa varhaiskasvatuksen toimintaympäristöissä. Nämä osallisuuden taidot vaativat jatkuvaa opettelua, harjoittelemista ja kertaamista sekä aikuisten pedagogista tukea. Tutkimusten mukaan lasten osallisuuteen varhaiskasvatuksessa ei riitä, että lapset osallistuvat toimintoihin, vaan tulisi tietää, kuinka lasten osallisuutta voidaan tukea pitkäjänteisesti pedagogisilla välineillä ja keinoilla. Lasten osallisuus on syvempää kuin olemassa oleva ominaisuus tai kokemus. (Kangas & Brotherus 2017, 3.)

Osallisuuden pedagogista tukemisen toteutumista voidaan tarkastella sekä tiukasti ohjatuissa tuokioissa kuin vapaissa leikkihetkissä. Tutkimuksissa on tutkittu lasten osallisuuden toteutumista juuri tuokioissa ja leikkihetkissä. Toimintatuokioissa, jossa opettaja toimii hallitsevassa roolissa ja on suunnitellut tuokion valmiiksi alusta loppuun lasten osallisuus jää vähäiseksi. Lapsille ei jää tuolloin tilaa keskustelulle, ihmettelyleille, kysymyksille ja mielipiteiden sanomiselle. Tiukasti ohjattu toimintatuokio ei anna tilaa ajatuksenvaihdolle ja vuorovaikutuksen kehittymiselle. Tutkimuksissa on ilmennyt, että varhaiskasvatuksen vapaissa leikkihetkissä lasten osallisuus tulee esille voimakkaimmin. Vapaissa leikkihetkissä lapset opettelevat vastuunottoa ja vallankäyttöä turvallisessa ympäristössä. Leikissä

usein rajat joustavat. Varhaiskasvatuksessa lasten osallisuus lisääntyy, kun omaehtoiselle leikille järjestetään tilaa ja aikaa. (Kangas & Brotherus 2017, 5.)

Osallisuuden on hyvä olla osa päiväkodin toimintakulttuuria. Osalliselle oppimiselle keskeistä on toimintakulttuuri, jossa tasavertainen vuorovaikutus ja toimiva dialogi mahdollistavat opettajan roolin toimia lasten rohkaisijoina. Yhteinen tasavertainen osallisuuden kokemus syntyy aktiivisesta kuuntelemisesta, mielenkiinnon jakamisesta, lasten kunnioittamisesta ja oppimisen tukemisessa arkisissa vuorovaikutustilanteissa. Pieni lapsi on oman elämänsä asiantuntija. (Kangas & Brotherus 2017, 5.)

Koen, että osallisuudella on tärkeä merkitys kaikkien ihmisten elämässä tänä päivänä. Osallisuus on myös mielestäni sosiaalipedagogiikkaa. Sosiaalipedagoginen ajattelu ja tapa toimia on tullut laajasti esille tämän päivän ihmisten työelämässä. Työelämässä pyritään käymään dialogia ja asiakkaiden ääni halutaan kuuluvaksi osallisuuden kautta. Osallisuudella pyritään luomaan ihmisille mahdollisuus vaikuttaa heidän välittömiin ja tuleviin asioihinsa. (Kuosmanen 2019, 57.) Mielestäni sosiaalipedagoginen ajattelu näkyy todella paljon jo varhaiskasvatuksessa, jossa lapsen näkyväksi ja kuulluksi tukeminen on avainasemassa.

3.2 Lasten osallisuus viherympäristöjen suunnittelussa ja toteutuksessa

Lasten osallisuus on hyvä huomioida myös viherympäristöjen suunnittelemisessa ja toteuttamisessa. Lasten osallisuudella ja vaikutuksella on todettu olevan myönteisiä vaikutuksia ympäristöjen suunnittelussa. Lasten ja nuorten mukaan ottaminen ympäristöjen suunnitteluvaiheessa lisää lasten tutustumista ja sitoutumista lähiympäristöönsä ja sen kunnossa pitämiseen. Lapset voivat suhtautua ympäristöönsä kunnioittavammin ja näin myös ilkeiden riski vähenee. Vaikuttamisen mahdollisuus julkisten alueiden suunnittelussa ja käytössä sitouttaa lapset ja nuoret heidän lähiympäristönsä alueisiin. Sosiaalipedagogisessa ajattelussa ydintä on, että ihminen kehittää identiteettiänsä vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa, mutta suhteessa myös lähiympäristöönsä, yhteiskuntaan ja yhteisöihin. (Konttinen 2015, 85.)

Lasten on usein vaikeaa kertoa näkemyksiään pelkästään sanallisesti. Toiminta ja siihen liittyvä sanallinen kommunikointi toimii hyvin lasten osallisuuden menetelmänä viherympäristöjen suunnittelussa. Osallistuva havainnointi on myös tärkeä osa suunnittelua ja toteutusta ja siinä tulee selkeämmin esille lapsuuden koko konteksti. Lasten ja nuorten osallisuus ympäristösuunnittelussa nostaa esille selkeästi lasten ja nuorten oman näkemyksensä heille sopivimmasta hyvästä elinympäristöstä. (Konttinen 2015, 89.)

Useissa kaupungeissa on herätty lasten osallisuuden tukemiseen kaupunkisuunnittelussa. Kaupunkisuunnittelussa on hyvä tiedostaa miten lapset käyttävät kaupunkiympäristöään. Puutteelliset tiedot lasten kaupunkiympäristöjen käytöstä estävät yhteiskunnallisten toimintojen suunnittelua tasavertaisesti kaikille käyttäjilleen, myös lapsille. Lapset katsovat kaupunkiaan erilaisesta näkökulmasta kuin kaupunkisuunnittelun tuottama tila sanelee sitä. Lapset katsovat elinympäristöään omasta näkökulmastaan ja synnyttävät omaa ympäristökulttuuria. Lasten osallisuutta sekä lasten ja kaupunkiympäristön suhdetta voi tarkastella retken näkökulmasta. Lapsille retki on yleensä mieluinen tapa tutustua ympäristöönsä ja avaa lasten suhdetta kaupunkiympäristöön kohtaan. (Raittila 2008, 157–158.)

Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö (Itla) tutkii lasten ja nuorten osallisuutta kaupunkisuunnittelussa yhteistyössä Espoon Karhusaareen toteutettavan lastenmaailman kanssa. Hankkeen tavoitteena on tutkia lasten osallisuuden vaikutusta kaupunkisuunnittelussa ja mallintaa parhaimmat menetelmät valtakunnalliseen käyttöön. Hankkeessa pyritään luomaan yhteistyötä mahdollisimman mininaisten lasten ja nuorten kanssa. Hankkeen aikana lapset työskentelevät työpaikoissa, joissa toteutetaan materiaalia kaupunkisuunnitteluun ja lasten osallisuutta tutkivien tutkimusten käyttöön. Hankkeen aikana syntyvät tulokset lasten osallisuudesta luovutetaan Espoon kaupungin käyttöön. Hanke on käynnistynyt syksyllä 2019 ja jatkuu syksyyn 2020. (Itla, 2019.)

Lasten ja nuorten Vantaa toteutti osallisuuden toimintaohjelman 2010–2012. Toimintaohjelmassa luotiin vaikuttamistoiminnan malleja, joissa huomioitiin lasten ja nuorten kuuleminen. Toimintaohjelmassa luotiin malli lasten ja nuorten osallisu-

desta maankäytön, rakentamisen ja ympäristön toimialalla. Lasten ja nuorten toiveita kartoitettiin laajasti muun muassa Viheralueohjelmassa vuosille 2011–2020. (Vantaan kaupunki, 3, 11.)

”Kaikkien kaupunki!- Osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja kestäviä tiloja” – hanke (2019-2021) toteuttaa Jyväskylässä, Kouvolassa ja Lappeenrannassa työpajoja, joilla vahvistetaan lasten osallisuuden toteuttamista kaupunkisuunnittelussa. Työpajoissa hyödynnetään taidelähtöisiä ja pelillistämisen menetelmiä ympäristön suunnittelussa. Hankkeessa vahvistetaan lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuuksia ja toimijuutta. (Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seura 2019.)

Lasten ja nuorten osallisuutta voi hyvin hyödyntää viheralueiden suunnittelussa. Useissa hankkeissa on kehitetty käyttökelpoisia menetelmiä tukemaan osallisuuden toteuttamista. Lasten äänen kuuluminen ja heidän kädenjälkensä näkyväksi tekeminen innostaa lapsia käyttämään viherympäristöjä. Osallisuus tuo viherympäristöt ja niiden käytön tutummaksi ja turvallisemmiksi lapsille. Lasten osallisuudessa on hyvä pohtia käyttökelpoisia työkaluja, jotka innostavat lapsia osallistumaan ja ovat lapsille selkeitä sekä ymmärrettäviä. Lasten osallisuudessa on hyvä mennä niin sanotusti lapsen tasolle, jotta päästäisiin toivottuun lopputulokseen.

4 OPINNÄYTETÖN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

4.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Opinnäytetyökseni valikoitui toiminnallinen opinnäytetyö, kun olin halukas luomaan lasten kanssa luonnon materiaaleja hyödyntäen uudenlaista oppimisympäristöä. Halusin päästä tekemään lasten kanssa luovasti kaunista terassia ja päiväkodin sisäänkäyntiä. Opinnäytetyöni toiminnallisella osiolla tavoitteenani oli vahvistaa teoreettisten näkemysten toimivuutta päiväkodin arkisissa ympäristöissä. Toiminnallinen osio selvittää lasten kiinnostusta luonnon materiaaleihin ja luontoyhteyden syntymiseen.

Opinnäytetyöllä selvitin kuinka luonnon materiaaleilla voi luoda aistillisen tilan, jossa lasten, henkilökunnan ja vanhempien hyvinvointi lisääntyy. Tutkimuskysymyksellä selvitin myös, kuinka viherympäristöt vaikuttavat lasten hyvinvointiin. Tavoitteenani oli saada luotua pienellä budjetilla kaunis aistiterassi päiväkodin käyttöön. Tavoitteena oli myös kehittää omia ammatillisia valmiuksia ja menetelmiä työelämää varten. Opinnäytetyön avulla haluan saada lisää tietoa viherympäristöjen merkityksestä lapsen hyvinvoinnille ja kehitykselle.

Toiminnallisen opinnäytetyön opinnäytetyöstäni tekee sen tuotos. Toiminnallisessa opinnäytetyössä on yleensä mukana myös muita toimijoita ja opinnäytetyö etenee vaiheittain vuorovaikutussuhteessa tietyssä toimintaympäristössä. Käytännössä se tarkoittaa, että toiminnallisen opinnäytetyön toteuttamisprosessissa on keskustelua, vertaistukea, arviointia, toiminnan uudelleen suunnittelua ja palautteen antamista. (Salonen 2013. 8–7.)

Toiminnallinen opinnäytetyö voidaan tehdä silloin, kun kirjallinen työ rajoittaa osaamisen näyttöä. Käytännön toiminnalla kehitetään uusi tuotos, kokeillaan ja rakennetaan. Toiminnallisessa opinnäytetyössä esimerkiksi jokin ongelma ratkaistaan, prosessi kuvaillaan ja analysoidaan prosessin vaiheita tai jotain käytäntöä kehitetään. Toiminnalliseen opinnäytetyöhön kuuluu myös kirjallinen tuotos, jossa prosessi reflektoidaan. (Metropolia 2020.)

Toiminnalliselle opinnäytetyölle on tärkeää aikataulutus. Työ on hyvä suunnitella tarkasti. Työn aikataulutuksen lisäksi työ pilkotaan osiin työvaiheiksi ja suunnitellaan resurssien tarve. Käytännön työ on hyvä liittää osaksi oppimiskokonaisuutta ja siten voi tuoda esille osaaminen käytännössä. Kirjallisessa osiossa on hyvä miettiä aiheen rajaamista ja kuinka aihetta käsittelet. Tärkeää on tuoda kirjallisessa osiossa esille ratkaisut, joita toiminnallisessa osiossa on tehnyt ja analysoida niitä. Kirjallinen osa on hyvä suunnitella jo etukäteen, vaikka toiminnallinen osio olisikin jo käynnissä. (Metropolia, 2020.)

Opinnäytetyöni on toiminnallinen projektityyppinen opinnäytetyö, jossa projektina on aistiterassin rakentaminen luonnonmateriaaleista. Projektin aikataulu oli suunniteltu ja projekti eteni suunnitelman mukaisesti. Projektin tavoitteena oli saada lasten ja päiväkodin henkilöstön käyttöön viihtyisä uusi toimintaympäristö, aistiterassi. Projektin tavoitteena oli myös kehittää oppimisympäristöä ulkotiloihin. Projektiin osallistui päiväkodin lapsiryhmä ja henkilökunta.

Projektiluontoisessa opinnäytetyössä tuetaan työyksikön tai työikäntöjen kehittämistä. Projektiluontoinen opinnäytetyö tehdään yleensä yhteistyössä työelämän kanssa, jossa molemmat osapuolet sitoutuvat yhteiseen tavoitteeseen sovitulla resursseilla sekä sovitussa ajassa. Projektisuunnitelman tekeminen ja suunnitelmassa pysyminen ovat keskeiset projektiluontoisen opinnäytetyön arviointikriteerit. (Lapin amk 2019.)

4.2 Kvalitatiivinen tutkimusote

Opinnäytetyössäni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusote. Opinnäytetyössä käytän kvalitatiivista tutkimusmenetelmää haastatellessani työntekijöitä viherympäristöjen käytön haasteista ja mahdollisuudesta sekä palautteen keräämisessä. Tutkimusmenetelmänä on tiedon kerääminen viherympäristöjen käytöstä päiväkodin henkilökunnalta. Tutkimuskysymyksenä on kerätä tietoa siitä, miksi viherympäristöjä ei käytetä toimintaympäristönä ja mitä mahdollisuuksia viherympäristöt antavat pedagogisena toimintaympäristönä. Tutkimusmenetelmä, tutkimusote ja tutkimuskysymykset valikoitui opinnäytetyöni aiheen perusteella.

Laadullisen tutkimuksen tarkoitus on kerätä laadullista aineistoa ja siten ymmärtää ja analysoida todellisuutta. Laadullisen tutkimuksen aineistona on sanallisesti

tai kirjallisesti syntynyt aineisto. Aineisto voi olla myös kirjallisesti tuotettua, josta tutkija tekee itse havaintoja. Tiedonkeruumenetelminä voidaan käyttää kirjoittamista, kuvaamista ja osallistuvaa havainnointia. Tuotettua aineistoa voi olla esimerkiksi esseet, kirjoitelmat, kuvat ja videot. Aineiston tarkoitus on koota yhteen hajanaisia tiedostoa. (Lapin amk, 2019.)

Haastattelut toteutan henkilökohtaisesti päiväkodin arjessa toimintojen yhteydessä. Haastatteluissa kerään aineistoa esimerkiksi ulko- ja viherympäristöjen käytöstä varhaiskasvatuksessa. Pyrin haastattelemaan henkilöitä, joilla on kokemusta useasta eri päiväkotipiiristä. Tulkitsen haastattelun antia ja teen mahdollisia päätelmiä. Haastattelujen kehittämistavoitteena on nähdä viherympäristöt mahdollisuutena varhaiskasvatuksessa. Haastatteluilla keräsin tietoa kehittämistehtävääni, vein kehittämistehtävääni eteenpäin ja keräsin myös palautetta.

Kehittämistehtävän aluksi kartoitetaan lähtötilannetta ja tulkitaan muutostarvetta. Kehittämistarpeen tunnistamisen jälkeen on ideointivaihe, jossa kehittämistarvetta ideoidaan vapaasti ja luovasti. Suunnitteluvaiheessa puolestaan suunnitellaan realistisemmin ideointivaiheen ajatuksia. Toteutusvaihe vie kehittämistehtävää eteenpäin toteuttamalla suunnitelmia. Lopuksi tarkastellaan tuloksia ja johtopäätöksiä. (Eloranta, Hautala, Kinos & Salonen 2017, 56–63.)

Haastatteluja pidetään yhtenä tiedon ja laadullisen aineiston keruun perusmuotona. Haastattelu on joustava tutkimusmenetelmä, jota on mahdollista sovittaa vastaajien ja tilanteiden edellyttämällä tavalla. Haastatteluilla voi mahdollistaa syvällisenkin asian käsittelyn ja haastatteluun liittyy vuorovaikutusta, jossa molemmat osapuolet voivat vaikuttaa toisiinsa. Haastattelulla on mahdollista selvittää, mitä toinen ajattelee ja tuntee, kuten tässä haastattelussa toteutettiin. (Hokkanen 2019, 19.)

Haastattelukysymykset eivät olleet johdattelevia, vaan antoivat mahdollisuuden avoimeen keskusteluun aiheesta. Haastattelussa tuli selkeästi esille vastaajien oma ääni ja heidän näkemyksensä aiheesta. Haastattelutilanteista tehtiin hyvin arkinen, jotta haastateltavat voivat olla tilanteessa mahdollisimman luontevia.

4.3 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetöitä ohjaa monenlaiset eettiset ja moraaliset säädökset ja ohjeet koskien tutkimusyhteisöjä, tutkimuksessa mukana olevia, tutkimuksen rahoittajia ja yhteiskuntaa. Opinnäytetyöstä tehdään opinnäytetyön toimeksiantosopimus, jos opinnäytetyö tehdään yhteistyössä jonkun tahon kanssa. Toimeksiantosopimuksessa sovitaan keskeisistä opinnäytetyöhön kuuluvista asioista, esimerkiksi aikataulusta, aiheesta, omistus- ja käyttöoikeuksista ja salassa pidettävistä asioista. (Arene ry 2019.) Opinnäytetyöstäni tein toimeksiantosopimuksen Pikku-Vesaisen päiväkodin kanssa. Sopimuksessa sovittiin yhteistyöstä ja käyttöoikeuksista.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene on kirjannut Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Opinnäytetyön tekijän on hyvä olla hallinnassa tieteellinen käytäntö opinnäytetyöprosessissaan. Tekijän on hallittava tieteellisen käytännön vastuut ja yleiset periaatteet ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa. Opinnäytetyön tekijän on ymmärrettävä eettisen ennakoarvioinnin lähtökohdat, ennakoarviointimenettely ja lähtökohdat. (Arene ry 2019.)

Opinnäytetyöni eettisyyden perustana on, että olen perehtynyt aiheeseen hyvin ja opinnäytetyössä käytetty aineisto on luotettavaa. Lähteenä käytin tieteellistä kirjallisuutta ja tekstejä. Opinnäytetyössä ei ole plagiointia. Opinnäytetyön aihe on aihealueelta, johon omat ammattiopinnot ovat painottuneet eli varhaiskasvatuksesta. (Arene ry 2019.)

Opinnäytetyötä tehdessä noudatettiin hyvän tutkimuskäytännön periaatteita ja alan ammattieettisiä ohjeita ja lainsäädäntöä. Lasten kanssa työskennellessä muistettiin varhaiskasvatusta koskevat eettiset ohjeet. Valmiin opinnäytetyön tekijänoikeudet kuuluvat tekijälle. (Arene ry 2019.)

Opinnäytetyötä tehdessä on muistettava eettisyys koko prosessin ajan. Tein opinnäytetyön toiminnallista ja kirjallista osaa kunnioittaen lasten ja aikuisten ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta. Opinnäytetyön toiminnallisessa osiossa aistiterassin teosta kerroin avoimesti vanhemmille ja henkilökunnalle. Lapset osallistuivat aistiterassin tekemiseen vapaaehtoisesti ja näin heidän itsemääräämisoikeutensa kunnioitettiin. Lasten ja vanhempien osallisuudessa lapsia ja vanhempia kuultiin ja heidän mielipiteitään kunnioitettiin.

5 AISTITERASSI LUONNONMATERIAALEISTA

5.1 Aistiterassin suunnittelu ja toteutus

Opinnäytetyössäni toteutin aistiterassin Pikku-Vesaisen päiväkotiin. Aistiterassin toteuttamisessa oli mukana lapsiryhmä ja aistiterassi toteutettiin luonnon- ja kierätysmateriaaleista. Aistiterassin toteuttamisen tavoitteena oli antaa myös muille varhaiskasvatuksessa toimiville idean ja mahdollisuuden toteuttaa moniaistista pihaa lapsille pienellä budjetilla. Aistiterassi toimii varhaiskasvatuksen toimintaympäristönä ja mahdollistaa lapset moniaistiseen kokemukseen ja tutkimiseen sekä oppimiseen. Tutkin ja keräsin tietoa aistipihojen merkityksestä lapsille.

Lapselle tulisi antaa mahdollisuuksia kokea luontoa omassa lähiympäristössään. Lapsen tulisi saada kokemus siitä, että luontoa on mahdollista olla joka puolella, ei vain jossain kaukana arktisilla alueilla tai sademetsissä. Lapsen olisi hyvä huomata, että luonto on lähellä myös kaupungeissa. (Nylund-Kahva, 27.)

Opinnäytetyöni tavoitteena oli luoda lapselle aistiterassissa myös luontokokemus hänen omassa lähiympäristössään. Opinnäytetyöni toiminnallisessa osassa rakennettiin aistiterassi käyttäen luonnon materiaaleja ja elementtejä, jolloin lapselle tulisi luonnon kosketus heti päiväkodin seinien ulkopuolella. Opinnäytetyölläni toivon avaavan viherympäristöjen merkityksen huomaamista varhaiskasvatuksen alalla työskentelevien parissa. Opinnäytetyölläni tavoittelen ammattilaisten huomaamista viherympäristöjen tärkeydestä ja mahdollisuudesta.

USA:ssa Lions Clubin järjestössä toimiva Mary Robinson on toteuttanut erityislapsille kouluun aistipihan. Robinson on huomannut kuinka aistipiha kannustaa tutkimiseen, edistää positiivista asennetta ja muiden mukaan ottamista. Se myös on auttanut lapsia oppimaan ja rauhoittumaan. (Rotolo 2018.) Opinnäytetyöni tavoitteena oli innostaa lapsia tutkimaan, tekemään ja oppimaan sekä saamaan helposti luontokokemuksen päiväkotipäivänä.

Lapsille on luonnollista leikkiä ja kokea ympäristöään leikin kautta. Aisteilla on tärkeä tehtävä kokonaisvaltaisessa ympäristön kokemisessa. Ympäristön havainnointiin voidaan käyttää kaikkia eri aisteja. Erilaiset tuoksut jättävät pitkän

muistijäljen. Hiljaisuus voi olla mullistava ja elämyksellinen kokemus, kun lapset elävät usein keskellä ääniärsyksiä. (Nylund-Kahva 2012, 17.)

Luontoympäristö tarjoaa paljon materiaalia aistikokemusten saamiseen. Luontoympäristössä voit kuulla, haistaa, maistaa, koskea ja tuntea kehollisia aistitunteuksia. Luontomateriaaleissa voi aistia paljon vastakohtia, kuten kuumaa ja kylmää, pehmeää ja kovaa sekä kuivaa ja kosteaa. Luonnosta on helppo löytää erilaisia materiaaleja aistikokemuksiin, mutta vuodenaikojen vaihtelut vaikuttavat materiaalien hankintaan. Vuodenaikojen vaihtelut ovat myös mahdollisuus. Talvella voi tunnustella lunta ja jäätä, kesällä puolestaan sammalta, käpyjä ja kiviä. Luonnonmateriaalit houkuttavat aistikokemukseen niiden luonnollisella, ainutkertaisella ja täydellisellä olomuodollaan. Luonnon materiaalit voivat myös synnyttää ihmisessä oivalluksen hänen omasta ainutkertaisuudestaan. (Karppanen & Räisänen 2012, 25–26.)

Opinnäytetyön toiminnallinen osio, aistiterassi, toteutui mahdollisimman pienillä kustannuksilla. Aistiterassin kustannusarvio oli noin 30e. Kustannusarviossa oli huomioitu kaikki tarvittavat materiaalit aistiterassin toteuttamiseen. Aistiterassin alustava kustannusarvio alitettiin toteuttamisen vaiheessa. Suurin osa tarvittavista materiaaleista voitiin hankkia luonnosta ja kierrättämällä.

Pihapiiristä ja lähialueelta löytää yleensä hyvin aistitunteuksia tukevaa materiaalia. Kivet, kävyt ja oksat löytyvät yleensä läheltä. Paju ja koivu toimivat hyvin myös taivutettuna, mutta on muistettava, että kasvustoa ei saa katkaista ilman maanomistajan lupaa. Myös muun materiaalin keräämiseen tarvitaan aina maanomistajan lupa. (Karppanen & Räisänen 2012, 26.)

Puista pudonneita pikkurisuja voi kerätä maasta vapaasti, mutta isompia oksia ja puunpätkiä voi hakea hakkuualueilta tai puistojen puunhakkaajilta luvan kautta. Kasvien, erityisesti kukkien keräämisessä on hyvä muistaa myrkyttömyys. Kukkia ja rikkaruohoja voi poimia vapaasti pientareilta ja joutomailta. Osa luonnonkasveista soveltuu myös maistettavaksi. Maistettavia kasveja on esimerkiksi voikukka, maitohorsma, puna-apila, piharatamo ja poimulehti. (Karppanen & Räisänen 2012, 27.)

Kuva 2. Aistiterassi luonnon materiaaleja hyödyntäen Pikku-Vesaisen päiväkodissa.

Opinnäytetyön toiminnallisessa osiossa oli mukana osallisuus. Osallisuutta määritellään usein monella eri tavalla. Lapin ammattikorkeakoulun Luontoa elämään-hankkeessa (2017) tutkittiin osallisuutta hankkeen luontotoimintaan osallistuvilta kuntoutujilta. Hankkeeseen osallistujat määrittivät osallisuuden osallistumisena johonkin. Vähimmillään osallisuus onkin mukana olemista jossakin toiminnassa, osallistumista johonkin tapahtuvaan. Toisena osallisuus on itse toimintaan osallistumista, jossa osallistuja on jo toimivassa roolissa. Osallistuja antaa oman panoksensa toimintaan ja käyttää tietoja sekä taitoja toiminnan hyväksi. Työtoiminta tekee vahvimmin osallisuuden mahdolliseksi. Hankkeessa mukana olleet kokivat myös, että ryhmään tai yhteisöön kuuluminen on toinen osallisuuden ilmentymä. Ryhmässä voi tuoda omia mielipiteitä esiin ja osallistua yhteiseen toimintaan. Yhdessä tekeminen ja yhteisen panoksen antaminen vahvistaa osallisuutta. Osallisuus on myös ryhmässä tai yhteisössä vaikutusmahdollisuus. Tutkimuksessa havaittiin, että osallisuus koettiin myönteisenä asiana. Osallisuus vahvisti yhteisymmärrystä, hyvinvointia, oppimista, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta. (Jääskeläinen

2017, 137–142.) Osallisuus oli tärkeä osa aistiterassin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Henkilökunta osallistui ja toi oman panoksensa toiminnan onnistumiseen. Henkilökunta osallistui materiaalin hankintaan ja saivat vapaasti ideoida aistiterassia. Ideoiden keräämiseen käytettiin idealistan kirjoittamista paperille. Päiväkodin henkilökunta toimi tiimissä ja halusivat yhdessä projektin onnistumista. Henkilökunta koki kuuluvansa ryhmään ja päiväkodin yhteisöön, joka tuki prosessin onnistumista. Osallisuuden tukeminen koko päiväkodissa loi yhteisöllisyyttä.

Aistiterassin suunnittelussa ja toteuttamisessa tärkeää oli huomioida lasten osallisuus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa yksi toimintaa ohjaava periaate on lasten osallisuus. Osallisuutta on edistettävä kaikessa toiminnoissa varhaiskasvatuksessa. Lapset osallistuvat toimintojen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. (Opetushallitus 2018, 30.)

Lapsilta kysyttiin ideoita ja ajatuksia aistiterassin suunnittelemiseen aamupiirin aikana. Lapsille kerrottiin mitä aistiterassi tarkoittaa ja mitä terassissa voisi esimerkiksi olla. Esimerkkien antaminen herätteli lasten ajatuksia ja herätti lapsissa innostusta aiheeseen. Lasten ajatuksia kirjattiin ylös myöhempää suunnittelua varten. Myös rakentamisen vaiheessa lasten suunnitelmat huomioitiin ja toteutettiin. Lasten spontaanit ideat syntyivät aistiterassin suunnitteluvaiheessa ja ideat huomioitiin. Ideoiden toteutus toteutettiin yhdessä. Toteuttamisvaiheessa lapset saivat vapaasti asetella sammalia, havuja ja oksia aistiterassiin. Suunnittelu ja rakentamisvaiheessa toimittiin lapsilähtöisesti ja projekti oli vapaaehtoinen lapsille.

Aistiterassin materiaaleina käytettiin luonnosta löytyviä materiaaleja. Aistiterassille pystytettiin ruukkuun kuusi, pieniä männyjä ja katajan oksia käyttäen hiekkaa apuna. Lapset ja päiväkodin henkilökunta olivat mukana aistiterassin rakentamisvaiheessa. Lasten osallisuus oli lapsilähtöistä ja toteuttamisessa huomioitiin kokopäiväpedagogiikka. Aistiterassia toteutettiin aamu- ja iltapäivien aikana lasten ulkoilujen yhteydessä. Terassille tehtiin lasten kanssa pajunoksista, varvuista ja sammaleista seinämä, jonka lapset nimesivät metsiköksi. Seinämän toteutus vai-

heessa yksi lapsista suunnitteli puiden yläpuolelle taivasta, jossa olisi tähtiä. Lapset askartelivat tähtiä paperista ja taivaana käytettiin sinistä harsokangasta. Seinämään tuotiin myös yhteisiltä metsäretkiltä kuivuneita oksia.

Kuva 3. Lapset osallistuivat aistiterassin rakentamiseen

Aistiterassin muina materiaaleina käytettiin kierrätyksenä tulleita pehmoleluja ja vanhoja lyhtyjä. Lyhdyt toimivat pehmolelujen pesäpaikkoina. Jouluna aistiterassin pöytää käytettiin muuttuvana maisemateoksena, joka toimi lasten joulukalenterina. Pöydälle rakennettiin pienoismaailma, jonka pohjana oli sammal, lumi ja sora. Pienoismaailmaan tuli jokin uusi asia joka joulukuun päivä. Pienoismaailma täydentyi vähitellen ja oli valmis jouluaaton lähestyessä. Päiväkodin henkilökunta oli kokonaisuudessaan mukana joulukalenteri pienoismaailman toteuttamisessa ja hankkivat pienoismaailmaa varten materiaalia. Päiväkodin lapset ottivat aistiterassilla olevan joulukalenterin innokkaasti vastaan. Aamulla päiväkotiin saapuessa lapset kiiruhtivat ensimmäiseksi katselemaan joulukalenterimaisemaa ja et-

simään, että mitä joulumaisemaan oli tullut sinä aamuna lisää. Aistiterassin joulukalenteri toimi osana lasten joulun odotusta. Maisema innosti lapsia myös leikkimään ja toimi rauhoittavana elementtinä.

Kuva 4. Aistiterassin joulukalenteri, muuttuva maisema.

5.2 Aistiterassin käyttö päiväkodissa

Aistiterassi toimii päiväkodin yhtenä toimintaympäristönä ulkotilassa. Terassin yhteydessä on usein siirtymätilanteita, kun lapset siirtyvät ulos ja sisälle. Aistiterassi herättää lasten mielenkiinnon ja useat lapset pysähtyvät ihmettelemään, tutkimaan ja leikkimään. Lapset käyttävät aistiterassia vapaassa leikissä iltapäivisin. Erilaiset materiaalit houkuttelevat leikkimään ja kokeilemaan. Lapset pitivät ennen kaikkea sammalen koskettelemisesta.

Aistiterassi toimii myös hyvin yhteisöllisyyden ja ryhmäytymisen toimintaympäristönä. Yhteiset toiminnot ja yhteinen tekeminen parantaa lapsiryhmän tiimityöskentelyä. Luonnolla on keskeinen tehtävä yhteisöllisyyden lisääjänä. Tavallisesta

arjesta poikkeava ympäristö ja yhdessä touhuilu erilaisessa ympäristössä nopeuttavat esimerkiksi toisiin tutustumista ja ryhmäytymistä. Erilainen ympäristö on monesti alkusysäys ryhmän yhteishengen syntymiselle. (Wahlström & Juusola 2017, 34.)

Lapset rakentavat yhteisöllisyyttä ja ryhmään kuulumista juuri yhteiseen toimintaan osallistumisen kautta. Yhteinen toiminta kasvattaa lasten keskinäisiä tunne-siteita, ystävyyssuhteita, ryhmän jäsenyyden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Mikäli lapset saavuttavat keskinäisen yhteenkuuluvuuden tunteen, mahdolliset erimielisyydet eivät horjuta ryhmän toimimista, vaan lapset jatkavat yhteistä toimintaansa ja ovat sitoutuneita siihen. Lasten yhteisöllisyydelle on keskeistä ryhmän jäsenyyden saavuttaminen, yhteiseen toimintaan osallistuminen, tunne yhteenkuuluvuudesta ja positiivinen tunneside. Yhteisöllisyyden syntymiseen liittyy yhteistä hassuttelua, ystävyyttä, touhuiluja, rajoja ja normeja mutta myös kamppailua omasta tilasta ja asemasta. (Koivula & Eerola-Pennanen 2017, 254–255.)

Puhuttaessa yhteisöllisyydestä varhaiskasvatuksessa on hyvä muistaa lapsen yksilöllisyyden sosiaalisessa ryhmässä. Tärkeää on mahdollistaa lapsille myös erillisyytensä ja yksinolo. Erillisyytensä on tavoiteltua yksinoloa, jossa hakeudutaan olemaan yksin. Erillisyydessä lapsi hakeutuu omaan tilaan ja paikkaan sekä omiin ajatuksiinsa. Päiväkodissa on yleensä aina lapsia, jotka viihtyvät hyvin myös yksikseen, eikä erillisyytensä huoleta heitä. Varhaiskasvatuksessa on kuitenkin vallitsevana ajatuksena lapsi aktiivisena ja sosiaalisena osallistujana. Tämän vuoksi lapsilla saattaa olla vaikea löytää paikkaa yksinoloon ja erillisyyteensä. (Koivula & Eerola-Pennanen 2017, 261–263.)

Koen, että aistiterassin kaltaisilla paikoilla on yhteisöllisyyden muodostamisen lisäksi paikkansa myös lasten yksinololle. Aistiterassi voi hyvin mahdollistaa lapsen yksinäiset touhuilut esimerkiksi päivähoitopäivien ulkohetkien aikana. Aistiterassiin voi helposti kasvillisuudella rakentaa ja rajata erillisiä tiloja, jolloin lapsen on mahdollista toteuttaa omaa erillisyytensä.

Kuva 5. Päiväkodin lapset tutkii ja leikkii aistiterassilla.

Lapset saavat ulkotilassa moniaistisen kokemuksen. Valot puissa, erilaiset muodot ja pinnat antavat näöllisen aistimuksen. Pintamateriaalit, sammalet, hiekka, kävyt ja kivet tuntuvat ja tuoksuvat. Lapsi kuulee aistiterassilla ulkoympäristön luonnollisia ääniä, linnunlaulua ja liikenteen ääniä. Aistiterassi mahdollistaa tekemään lasten kanssa myös aistiharjoituksia. Aistiharjoitukset ovat hyvin perinteisiä ympäristökasvatuksen menetelmiä, jossa yleensä keskitytään yhteen aistiin ja aistituntemukseen kerrallaan (Wahlström & Juusola 2017, 14).

Aistipuutarhojen tavoitteena on saada kaikille aisteillemme positiivisia ärsykeitä. Onnistuessaan aistipuutarhat ovat voimaannuttavia, virikkeellisiä ja elvyttäviä kokonaisuuksia. Aistipuutarhassa voi rauhassa oleskella, rentoutua ja katsella, mutta aistipuutarha antaa elämyksiä tuoksuista, äänistä, mausta ja tunnustelemalla erilaisia pintoja. Aistipuutarhassa voi harjoittaa aistejaan luonnostaan tiedostamatta. Aistipuutarha houkuttaa koskettelemaan ja tutkimaan. Aistipuutarhassa voi saada onnistumisen tunteita kokemalla fyysisen toimintakykynsä eri puolia. (Keckman 2019, 15.)

Aistiterasseja on toteutettu aikaisemmin ikäihmisille ja vammaisille. Aistiterassin toteuttamiseen ei ole myöskään mitään estettä varhaiskasvatuksessa. Aistiterassien toteuttaminen vahvistaa lasten yhteistoimintaa, projektityöskentelyä, käden-taitoja ja ympäristökasvatusta. Aistikokemusten kautta lisääntyy myös lasten luontokokemus. Uskon aistiterassilla olevan myös paikkansa varhaiskasvatuk-sessa ja sen rauhoittavan lapsia sekä antavan heille omaa tilaa päiväkotipäi-vässä.

Kuva 6. Aistiterassin materiaalit houkuttelevat koskettelemaan.

6 PALAUTE JA ARVIOINTI

6.1 Henkilökunnan, lasten ja vanhempien palaute

Työn arvioinnissa otin huomioon oman arvioinnin lisäksi päiväkodin henkilökunnan, lasten ja heidän vanhempiansa palautteen. Palautteen saamisella on iso merkitys oman työni onnistumisen arvioinnissa. Palaute toimii myös oman työni kehittämisen välineenä. Palautteen myötä pystyn kehittämään osaamistani ja ammattitaitoani. Positiivinen palaute toimii myös kannustimena jatkamaan onnistunutta työtä.

Arviota dokumentoin kirjallisesti ja myös havainnoinnin kautta. Palautteen antamiseen soveltui parhaiten sanallinen palaute. Sanallisen palautteen kerääminen oli luonnollisinta, koska palaute aistiterassista tuli yleensä spontaanisti arjen keskellä. Spontaania palautetta havainnoidessa on sanojen lisäksi tulkittava lapsen ilmeitä ja sanattomia viestejä. Lapsen spontaanit palautteet ovat lyhytjännitteisiä, suoria ja tilannesidonnaisia. Lapsen tunnetilat ja reaktiot ovat yleensä aitoja ja suoria palautteita. Lapsi viestii spontaania palautetta koko olemuksellaan, esimerkiksi lapsen antamien hellyydenosoitusten osoittamisella aikuiselle. (Kanniainen & Soratie 2019, 60.)

Sanallista palautetta on joko korjaavaa tai kannustavaa. Kannustavassa palautteessa palautteen antaja on tyytyväinen palautteen saajan toimintaan ja toivoo yleensä jatkossa samanlaista. Korjaavalla palautteella palautteen antaja osoittaa tyytymättömyyttä ja toivoo korjaavaa toimintaa palautteen saajalle. (Kanniainen & Soratie 2019, 8.)

Koen saaneeni paljon kannustavaa palautetta aistiterassista. Kannustavan palaute oli selkeästi havaittavissa lapsista aistiterassilla ja terassin toteuttamisessa. Etenkin joulukalenteri maisema vaikutti positiivisesti lapsiin. Lapset ottivat uuden aistiterassin myönteisenä vastaan. Aistiterassi herätti osassa lapsissa voimakkaita ihastuksen tunteita, jotka he sanoittivat. Osa lapsista oli innokkaasti mukana terassin suunnittelu ja toteutus vaiheessa. Muutama lapsista ei innostunut rakentamaan aistiterassia, mutta kukaan lapsista ei antanut aistiterassista negatiivista

sanallista palautetta. Koen, että spontaani palaute lapselta oli aidointa ja toimi siten hyvin palautteen antamisessa. Lapselle palautteen antaminen voi olla vaikeaa, jos lapsi esimerkiksi miettii, mitä palautteessa häneltä odotetaan. Myös kysyttäessä palautetta, lapsen voi olla vaikea sanoittaa tuntemuksiaan. (Kanniainen & Soratie 2019, 9.) Alla muutama poiminto lasten antamasta sanallisesta palautteesta.

”Tämä on tosi kiva paikka. Tässä on kiva leikkiä.” (Tyttö 5v.)

”Apina (pehmolelu) on mun paras kaveri.” (Poika 5v.)

” Oi kun ihania timantteja” (Tyttö 3v.)

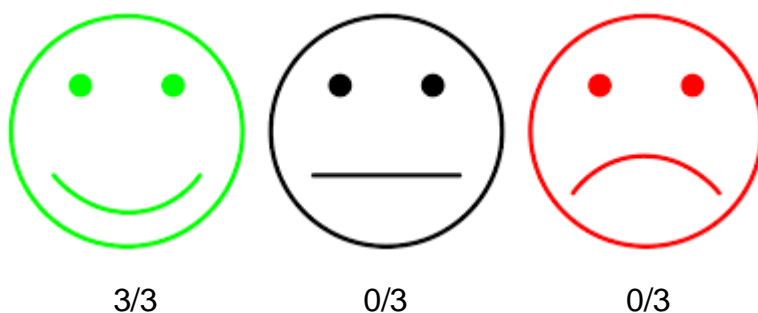
Lasten spontaaneissa palautteissa tein myös havainnointia. Havainnointi on hyvä menetelmä palautteen keräämiseen pienillä lapsilla, joiden sanalliset keinonsa eivät ole vielä täysin kehittyneet (Kettunen 2012, 17). Havainnoinnilla on iso merkitys kaikessa varhaiskasvatuksessa. Havainnoinnin pohjalta perustuu varhaiskasvatuksen toiminta, suunnittelu ja arviointi. Havainnointi mahdollistaa myös palautteen saamisen aivan pieniltä lapsilta. Havainnointi on sekä sanallisen että sanattomien ilmaisujen tarkkailemista. Aikuinen voi havainnoida lapsia spontaanisti, mutta silloin havainnointi jää usein muistintasolle. Havainnointia voi tehdä myös suunnitelmallisesti kirjaamalla. (Kanniainen & Soratie 2019, 23–24.)

Aistiterassin toteuttamisvaiheessa tein havainnointia lasten innokkuudesta olla mukana toteuttamassa terassia. Lapset osallistuivat terassin rakentamiseen lapsilähtöisesti ja täysin vapaaehtoisesti. Tämä edesauttoi sitä, että lähes kaikki lapset osallistuivat terassin toteuttamiseen innokkaasti. Yksi poika sanoi jälkepäin, ettei halua enää tehdä terassia. Kaikki muut lapset osallistuivat terassin tekoon vielä uudestaan.

Lasten palautteen keräämisessä voi käyttää useita erilaisia menetelmiä sanallisen palautteen ja havainnoinnin lisäksi. Menetelminä voi esimerkiksi käyttää sadutusta, kuvia ja liikennevalosymboleita. (Heikkinen & Partanen 2016, 37). Toiminnallisessa opinnäytetyössäni käytin palautteen keräämisen työkaluna kuvallista palautetta. Kuvalliset palautteenkeruumenetelmät sopivat lapsille hyvin. Pelkkä kuvien käyttö ei kuitenkaan saavuta samanlaista kommunikointia, kuin

dialogin käyttäminen kuvien kanssa. Kuvien käyttö mahdollistaa palautteen saamisen, mikäli lapsen kielellisyys on kehittymässä ja sanavarasto on vielä suppea. Kuvia käyttämällä lapsi voi esimerkiksi kertoa omista tunteistaan. (Heikkinen & Partanen 2016, 40.)

Kuvallisen palautteen antamiseen osallistui käytännön syistä kolme päiväkodin lasta. Kuvallinen palaute kerättiin keväällä, jolloin päivähoidossa oli korona pandemiasta johtuvan poikkeustilanteen takia vain kolme lasta, jotka olivat olleet projektissa mukana. Lapset antoivat palautetta ja mielipiteitä aistiterassin toimivuudesta ja toteutuksesta. Kuvallisessa palautteessa käytettiin kuvajanaa. Kuvajanaassa oli mukana lapsille tutut tunnehymiöt. Lapset antoivat palautetta hymiöiden avulla. He arvioivat aistiterassin suunnittelu- ja toteutusvaihetta ja aistiterassin käyttöä sekä joulukalenteri maailmaa. Lapset pitivät kaikista toiminnoista ja antoivat kaikille iloisen hymiön. Yksi tyttö kertoi pitäneensä ennen kaikkea timanttien ripustamisesta aistiterassin pajujen oksille.

Kuva 7. Hymiö kuvajana palautteen antamisessa. (Pexels, 2020.)

Henkilökunnan palaute on ollut sanallista ja palautteen keräämisessä on käytetty dialogista palautteen keruuta. Dialogisessa palautteessa osapuolet keskustelevat tasavertaisesti ja molemmat osapuolet antavat oman panoksensa dialogin onnistumiseen. Dialogi onkin kahden osapuolen kommunikointia ja vuorovaikutusta. Dialogisessa palautteessa tulee suullisesti esille toiminnan arviointia ja kehittämissuunnitelmia. (Heikkinen & Partanen 2016, 30.) Henkilökunnan palaute on ollut myönteistä. Henkilökunta on nähnyt aistiterassin tuovan esteettisesti kauniin tilan päiväkodin sisäänkäynnin yhteyteen. Henkilökunnan avoin ja innostunut vastaanotto terassin toteuttamiseen, on auttanut paljon projektin onnistumiseen.

Henkilökunta on omasta halustaan suunnitellut ja tuonut materiaalia aistiterassiin. Henkilökunnan työpanos joulukalenteri maiseman onnistumisessa oli merkittävä. Koko henkilökunta oli rakentamassa joulukalenterimaisemaa ja toivat myös kotoaan siihen materiaalia. Henkilökunta on iloinnut siitä, että lapset ovat voineet leikkiä terassilla vapaasti.

Vanhemmat ovat antaneet palautetta aistiterassista lapsen tuonti- ja hakutilanteissa. Vanhempien palaute on ollut spontaania ja sanallista. Vanhempien palaute aistiterassista on ollut myös hyvin positiivista. Osa vanhemmista on hyvin avoimesti kysellyt ja tuonut esille ihastuneita mielipiteitä. Osa vanhemmista ei ole antanut ollenkaan palautetta. Positiivisen ja myönteisen palautteen antajat ovat olleet pääasiassa lasten äitejä. Lasten isät puolestaan eivät ole kommentoineet aistiterassia.

” On mukava tulla tänne päiväkotiin, kun saa aamulla kävellä tuosta läpi ja katsella.” (Lapsen äiti 1.)

” Tosi sievä ja kiva paikka lapsille.” (Lapsen äiti 2.)

Vanhempien palaute on tärkeä osa varhaiskasvatuksen toimintojen suunnittelua, toteuttamista ja arviointia. Vanhemmat ovat kumppanuuskasvatuksessa varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) on todettu, että vanhemmille on luotava mahdollisuus antaa palautetta ja luotava mahdollisuus osallistua arviointiin. (Opetushallitus 2018.)

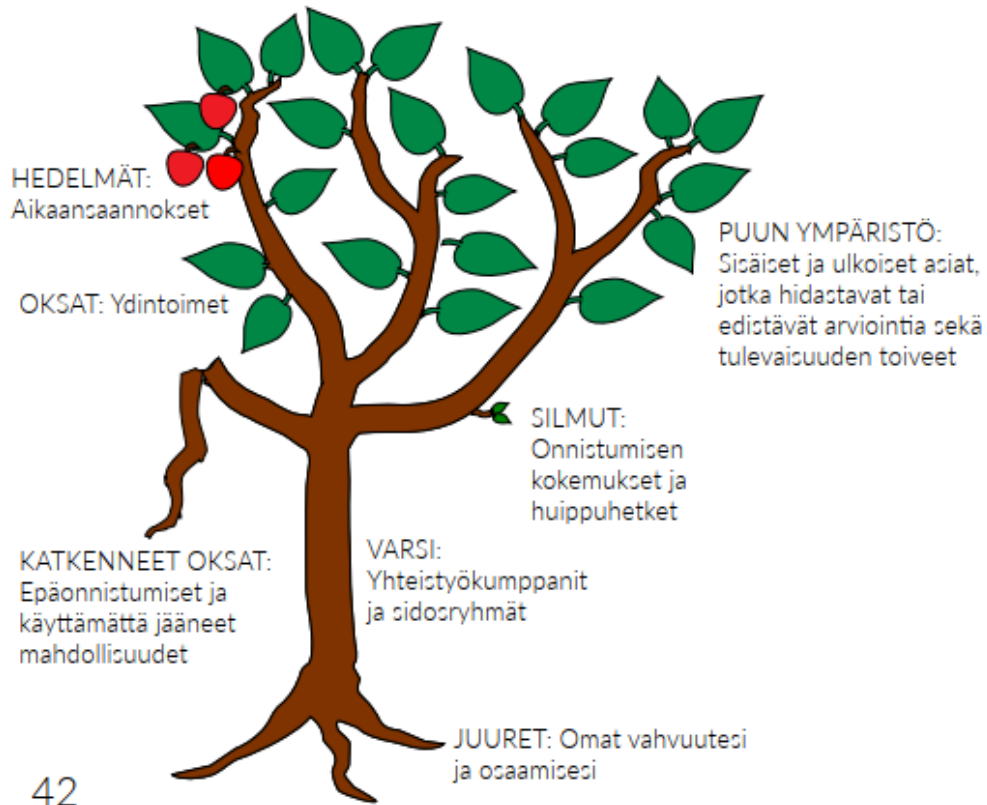
Kehittämistehtävänäni oli ” Miten luonnonmateriaaleilla voidaan toteuttaa aistikokemuksia lapsille?” ja ”Miten lasten luontoyhteyttä voidaan tuoda päiväkodin yhteyteen?” Aistiterassi on toiminut lasten leikki ja toimintaympäristönä. Havainnoin ja valokuvasin lasten toimintaa aistiterassilla. Lapset ovat havaintoni perusteella pitäneet aistiterassin tunnelmasta ja pehmoleluista. Aistiterassi on ollut lasten vapaassa käytössä, joka on auttanut lapsia luomaan tilaan läheisen suhteen. Luonnonmateriaalien kautta lapset ovat saaneet luontoyhteyttä. Havut, pajut, oksat, sammalet ja varvut ovat antaneet lapsille kosketuksen luontoon heti päiväkodin sisäänkäynnin yhteydessä. Aistiterassi on toiminut myös aistillisena tilana. Lapset ovat aktiivisesti tunnustelleet, haistelleet ja katselleet. Terassiin olisi voinut

tuoda visuaalisesti luonnon ääniä, jolloin myös lapset olisivat saaneet myös kuu-
loaistin kautta aistillisen kokemuksen. Visuaalista luonnonääntä voisi käyttää esi-
merkiksi ulkoilujen ja toimintatuokioiden yhteydessä. Aistiterassissa ei ole käy-
tetty makuaistia, jota voisi helposti tuoda aistiterassin yhteyteen vuodenaikojen
mukaan. Aistiterassia voisi käyttää myös metsästä löytyvien marjojen ja syötä-
vien kasvien maisteluun.

6.2 Oman toiminnan arviointi

Aistiterassin toteuttamisessa ja toiminnan arvioinnissa olisi ollut mahdollista käyt-
tää erilaisia osallistavia menetelmiä koko projektin ajan. Osallistavia menetelmiä
voidaan käyttää työkaluina ohjaustilanteissa, joissa jokaisella osallistujalla on
mahdollista vaikuttaa projektin vaiheisiin. Osallistavat menetelmät toimivat innos-
tajana ja kannustavat yhteisten tilannearvioiden ja suunnitelmien tekemiseen.
Osallistavien menetelmien avulla pyritään saamaan jokaisen ääni helposti kuulu-
viin ja ne luovat erilaisia näkökulmia aiheesta. Osallistavat menetelmät ovat en-
nen kaikkea työkaluja ja menetelmiä, joilla voidaan ohjata keskustelu- ja suunnit-
telutilanteita muullakin tavoin kuin puhumalla. (Kansan sivistystyön liitto KSL
2017, 6.)

Tarkastelen tässä tarkemmin yhtä osallistavaa menetelmää, tulospuuta. Tulospuu
voi toimia myös yksilöllisen arvioinnin pohjana, joten valitsin tulospuun poh-
jaksi arvioidessani omaa työskentelyä ja projektin onnistumista opinnäytetyös-
säni. Tulospuussa arvioidaan projektin tai hankkeen onnistumiseen vaikuttavia
tekijöitä. (Kansan sivistystyön liitto KSL 2017, 42.)

Kuva 8. Tulospuu oman arvioinnin suunnittelun pohjana. (Kansan sivistystyön liitto KSL 2017, 42.)

Puun juuret ovat omat vahvuuteni ja osaamiseni. Koen sen olevan projektin onnistumisen ydintä. Omat vahvuuteni ovat oma innostuneisuuteni aistiterassin toteuttamiseen, jonka vuoksi myös innostuneisuus projektiin tarttui päivähoidon lapsiin ja aikuisiin. Vahvuuteni ovat lämpimät vuorovaikutustaidot, organisaitiokyky ja luovuus, joita tarvitsi projektin onnistumiseen. Myös aikaisempi ammatini maisemasuunnittelun hortonomi ja työkokemus edesauttoivat projektin onnistumisessa.

Tulospuun varsi koostuu yhteistyökumppaneista ja sidosryhmistä. Yhteistyökumppanini olivat päivähoidon lapset ja henkilökunta, joilla oli merkittävä rooli projektin onnistumiseen. Lapset ja henkilökunta olivat mukana koko projektissa. Heidän osallisuutensa oli mukavan innokasta ja he olivat aktiivisia osallistujia.

Puun oksisto koostuu projektin ydintoiminnoista. Ydintoimintoja olivat aistiterassin suunnittelu, toteutus ja käyttö. Ohjaajana koin, että minulla oli tärkeä rooli

osallisuuden toteutumisessa. Toimin onnistuneesti projektin innostajana ja ohjaajana. Osallisuuden toteutuessa annoin osallistujille mahdollisimman paljon mahdollisuuksia vaikuttaa projektiin. Ydintoimintoihin kuului myös tarvittavan materiaalin hankinta, jossa mielestäni onnistuin hyvin.

Puun silmut koostuvat onnistumisen kokemuksista ja huippuhetkistä. Projektin huippuhetket olivat lasten ilo aistiterassin toteuttamisessa ja leikeissä. Aistiterassia suunnitellessani kiinnitin huomiota ennen kaikkea lapsilähtöisyyteen, kokopäiväpedagogiikkaan ja lasten päivärytmin säilymiseen. Lapsilähtöisyys toteutui mielestäni hyvin. Aistiterassin toteuttamiseen kysyttiin halukkaita ja myös halukkaat pääsivät osallistumaan. Kuuntelin lasten suunnitelmia tarkasti ja tartuin ideoihin. Yksi poika toivoi saavansa tehdä aistiterassin taivaalle kuun, jonka mahdollistin. Lapset halusivat asetella pehmoleluja ja koristeita omien ajatusten mukaan ja se myös toteutui siten.

Puun hedelmät ovat projektin aikaansaannokset. Aikaansaannoksena valmistui esteettisesti kaunis aistiterassi luonnonmateriaaleista, jossa lapsilla oli mahdollista touhuilla ja leikkiä. Luonnonmateriaalit antoivat terassille luonnollisen vaikutelman ja loivat lapsille luontoyhteyttä päiväkodin yhteyteen. Erilaiset materiaalit antoivat lapsille aistikokemuksia. Koin onnistuneeni projektin aikaansaannoksissa. Projektin aikana otin hyvin huomioon kokopäiväpedagogiikan päivähoidossa.

Kokopäiväpedagogiikka on tämän päivän varhaiskasvatuksessa keskeistä. Kokopäiväpedagogiikka toteutui myös aistiterassin teossa. Iltapäivän ulkoilun yhteydessä lapsilla oli mahdollista toteuttaa aistiterassia. Lapset myös käyttivät aistiterassia toimintaympäristönään iltapäivisin.

Kiinnitin myös huomiota lasten päivärytmin säilymiselle. Lapsen kehitykselle on tärkeää, että lapsella on turvallisuutta tuova arkirythmi hoitopäivissä. Päivärytmin säilyttämisen vuoksi oli luontevaa, että aistiterassia suunniteltiin ja toteutettiin ulkoiluhetkien yhteydessä. Näin lasten tuttu päivärythmi säilyi prosessin aikana.

Aistiterassin kautta pystyin tuomaan luontokokemusta lasten lähiympäristöön, mutta koen, että aistiterassi ei vaikuttanut luontoyhteyden syntymiseen suuressa mittakaavassa kuten lähimetsä vaikuttaa. Kuitenkin sain pienellä kustannuksella ja luonnon omilla materiaaleilla luomaan pienen luontoaiheisen tilan, jossa lapset pääsevät vapaasti käyttämään kaikkia aistejaan. Olen havainnut, että lapset pitävät eri luonnon materiaalien koskettelusta ja haistelemista. Aistiterassin toteuttamisessa lapset pääsivät harjoittamaan kädentaitoja ja hienomotoriikkaa. Aistiterassin toteuttamisessa oli mukana myös ympäristökasvatus ja kerroin, miten materiaaleja terassiin on hankittu. Kävimme läpi myös jokamiehen oikeuksia.

Tulospuun katkenneet oksat kuvastavat epäonnistumisia ja käyttämättä jääneitä mahdollisuuksia. Aistiterassin käyttö toimintatuokioissa on ollut vähäistä. Aistiterassi toimisi hyvin myös toimintatuokioiden pitämisessä. Koen, että terassi tulisi näin vielä paremmin käyttöön. Terassia olisi hyvä hyödyntää esimerkiksi musiikki ja nukketeatteri tuokioihin. Toisaalta vapaan leikin syntyminen aistiterassilla on mahdollistanut leikkipedagogiikan toteutumisen.

Lasten ja henkilökunnan palautteen keruussa olisi ollut hyvä käyttää jo projektin aikana arviointimenetelmiä. Lasten arviointimenetelmänä oli toimiva kuvallinen hymiöjana, mutta arviointi suoritettiin vasta projektin jälkeen. Koin, että kuvallinen arviointi olisi ollut vielä kattavampi arviointimenetelmä, mikäli arviointi olisi ollut heti aistiterassia toteuttaessa ja käytettäessä.

Pikku-Vesaisen päiväkotit on luontopainotteinen päiväkotit, jossa lapset retkeilevät luontoon vähintään kerran viikossa. Pikku-Vesaisen päiväkodin piha on myös viherpiha, jossa on paljon nurmitilaa ja ei juurikaan keinotekoisia pintamateriaaleja. Näin ollen päiväkodin lapsilla on hyvä mahdollisuus saada moniaistisia luontokokemuksia päivähoitossa. Ajattelenkin, että luonnonmateriaalein toteutettu aistiterassi toimisi parhaiten ja antaisi eniten käyttäjilleen kaupunkiympäristöjen päiväkodeissa, joissa päiväkodin pihoilla luonnonmateriaaleja on vain vähän. Kaupunkiympäristöissä lapsille voitaisiin luoda pienellä budjetilla aistillinen luontokokemus päiväkodin yhteyteen.

7 POHDINTA

Opinnäytetyöni aihe valikoitui oman kiinnostukseni mukaan tukien aikaisempaa ammattiani maisemasuunnittelun hortonomina ja tämänhetkistä työtäni varhaiskasvatuksen opettajana. Kiinnostukseni motivoi syventymään viherympäristöjen merkitykseen lasten hyvinvoinnissa ja luomaan luontolähtöisen tilan prosessina. Toiminnallinen opinnäytetyö valikoitui, sillä halusin saada kokemusta ja osaamista myös toimintojen suunnittelussa, toteutuksessa sekä lasten osallisuudesta.

Kehittämistehtävänäni oli luoda lapsille moniaistinen kokemus ja tuoda luontoyhteyttä päiväkodin yhteyteen. Luontoyhteyttä saatiin ja luotiin luontevasti toteuttamalla aistiterassia pääsääntöisesti luonnon materiaaleja hyödyntäen. Metsäinen tunnelma ja metsän tuoksut sekä pinnat antoivat lapsille mahdollisuuden päästä lähemmäs luontoa heti päiväkodin sisäänkäynnin yhteydessä. Pehmoeläimet puiden suojissa ja oksilla sekä metsäinen jouluasetelma terassin pöydällä toivat luonnon tuntua. Havainnoin lasten vapaata toimintaa ja leikkiä aistiterassilla ja dokumentoin sitä valokuvaamalla. Havainnoinnin kautta voin todeta, että aistikokemuksilla on tärkeä yhteys luontoyhteyden syntymiseen. Lapset halusivat kosketella, haistella ja tutkia erilaisia materiaaleja ja pintoja. Useat lapset käyttivät hanskoja pois kädestään tunnuksellaan erilaisia materiaaleja, kuten sammalta, hiekkaa ja jäätä. Lapset myös haistelivat sammalta ja havuja saaden metsän tuoksua. Pienimmät aistiterassia käyttävät lapset olivat 1-vuotiaita. Heille terassilla käytettävät puut ja materiaalit näyttivät isoilta. Pienimmät lapset ihmettelivät sekä tutkivat kiinnostuneesti erilaisia pintoja haistelemalla, koskettamalla sekä osa myös maistelemalla. Havaintojeni perusteella kehittämistehtäväni onnistui ja aistikokemus ja luontoyhteys lisääntyivät lapsilla.

Aistiterassin toteuttaminen luonnon materiaaleista oli luontevaa päiväkodille, jossa luonnolla on iso merkitys päiväkodin arjessa. Kuitenkin kaupunkiympäristöjen päiväkodissa aistiterassilla olisi suurempi merkitys, sillä siellä lasten luontoyhteyden tukeminen on keskeisempää. Aistiterassin toteuttamisessa päästiin mahdollisimman vähällä rahamäärällä, joka on positiivinen asia, sillä päiväko-

deilla on usein pieni käyttöbudjetti. Lapset osallistuivat suunnitteluun ja toteuttamiseen lapsilähtöisesti oman mielenkiinnon mukaisesti. Lasten osallistuminen tukee tämän päivän varhaiskasvatuksen arvoja.

Lapset ottivat terassin hyvin myös leikkiympäristökseen. Oli iloista huomata, että lapset halusivat tunnustella ja haistella erilaisia luonnon materiaaleja. Lasten kiinnostuksessa aistiterassia kohtaan oli myös eroja. Osa lapsista viihtyi terassilla leikkimässä ja kokeilemassa eri materiaaleja, mutta osa lapsista innostui vain hetkittäin. Alkuun aistiterassi kiinnosti jollain tasolla lähes kaikkia lapsia, mutta vähitellen kiinnostus väheni. Aistiterassi on myös hyvin muokattavissa eri vuodenaikojen mukaan ja voi toimia pitkään päiväkodin toimintaympäristönä.

Lasten osallisuus oli osa opinnäytetyötäni. Ajattelen osallisuuden olevan tämän päivän sosiaalipedagogiikkaa, jolloin ihmisillä on mahdollisuus kertoa mielipiteensä nykyisistä ja tulevaisuuden asioistaan. Myös varhaiskasvatuksessa toteutetaan tätä sosiaalipedagogiikkaa lasten osallisuuden lisääntymisellä. Lasten osallisuuden tukemisella ja mahdollistamisella oli myös keskeinen tehtävä toiminnallisen opinnäytetyöni suunnittelussa ja toteuttamisessa. Lasten osallisuus toteutui päiväkodin arkisessa ja turvallisen tutussa ympäristössä. Osallisuuden onnistumiseen vaikutti vuorovaikutussuhteen syntyminen. Dialogi lasten kanssa oli luontevaa ja tuttua, koska olimme saaneet luoda jo aikaisemmin suhdetta toisiimme. Lasten osallisuuden toteuttamisessa minulla oli keskeinen tehtävä toimia lasten rohkaisijana ja innostajana. Pyrin luomaan sadunomaista metsätunnelmaa terassista kertoessani ja terassia toteuttaessamme. Luomalla ja innostamalla lapsia osallisuuteen tarinan ja kerronnan avulla, sain lapset mukaan luontevasti yhteiseen projektiin. Lasten osallisuuden ja kuulemisen tukeminen on yksi varhaiskasvatuksen keskeisimmistä peruspilareista. Koin tärkeäksi opinnäytetyöni projektissa, että lapsilla on mahdollista saada ilmaista omat mielipiteensä aistiterassin toteuttamisessa. Lapset ovat oman elämänsä asiantuntijoita.

Myös päiväkodin muu henkilökunta oli mukana projektissa ja tukivat projektin onnistumista. Henkilökunnan innostus aistiterassin joulukalenterimaisen toteuttamiseen oli erinomaista. Päiväkodissa tilapäisesti käynyt lastenhoitajan sijainen-

kin halusi osallistua joulukalenterimaiseman toteuttamiseen. Päiväkodin henkilökunta toi ideoita aistiterassin toteuttamiseen varhaiskasvatuksen arjessa ja ideoiden keräämiseen käytettiin kirjoittamista. Osallisuuden toteutuminen lisäsi päiväkodin yhteisöllisyyttä. Henkilökunnan yhdessä toimiminen projektissa loi yhdessä tekemisen henkeä. Lasten osallisuus projektissa toimi myös yhteisöllisyyden kokemuksen lisääjänä, kun lapset toteuttivat aistiterassia yhdessä. Yhteinen osallisuus kehittää lapsen vuorovaikutustaitoja, ryhmäytymistä ja sensitiivisten suhteiden muodostumista.

Opinnäytetyöni viitekehys ja teoriapohja avasi viherympäristöjen tärkeyttä lasten hyvinvoinnille. Viherympäristöjen tärkeyden huomaamiseen auttoivat aiheesta löytynyt teoria ja varhaiskasvatuksen alalla työskentelevien haastattelut. Yllättävää oli se, kuinka laajasti luontoympäristöt vaikuttavat lapsen hyvinvointiin ja terveyteen. Lapsen luonnossa liikkuminen ja leikkiminen auttaa sekä keskittymiseen, mutta myös parantaa lapsen immuunipuolustusta ja ehkäisee sairastumisia. Luonnossa lapsen liikunta tulee hyvin luonnollisella tavalla. Monipuolinen maasto houkuttelee lasta liikkumaan ja leikkimään monella tavalla. Luontoympäristöt ovat tukeneet myös lasten sosiaalisia taitoja. Koenkin, että luonto- ja viherympäristöillä on aivan keskeinen tehtävä lasten hyvinvoinnin tukemisessa.

Haastattelin opinnäytetyössä varhaiskasvatuksen ammattilaisia. Haastatteluissa lastenhoitajat kertoivat kokemuksiaan viherympäristöjen käytön mahdollisuuksista ja haasteista. Viherympäristöt koettiin hyvänä pedagogisena toimintaympäristönä, joka innostaa lapsia tutkimaan, ihmettelemään, oppimaan, liikkumaan ja leikkimään. Isommaksi haasteeksi nostettiin lasten turvallisuuden takaaminen, jonka vuoksi luontoretkiä viherympäristöihin ei aina voida toteuttaa. Myös päiväkotien resurssipula nostettiin esille. Ajattelen, että haastateltavien nostamat haasteet ovat aitoja. Toivon, että haasteet viherympäristöjen käytölle voidaan voittaa ja jokaisella lapsella olisi mahdollisuus päästä moniaistiseen kokemukseen luonnon kanssa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksissa sanottiin, että liiallisen turvallisuuden tavoittelu ei saa estää lasta kokeilemasta omia fyysisiä rajojaan ja leikkimästä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 23).

Myös Ylen esittämässä Asfalttiviidakko ohjelmassa Luontoa ei voi leikkiä loppuun (Yle 2017) otettiin kantaa luontoretkien käytön haasteisiin. Ohjelmassa todettiin, että ”Leikkipaikkojen turvallisuus on toki tärkeää, mutta kun loukkaantumisen riski halutaan minimoida lapsen kehityksen kustannuksella, lienee syytä kysyä, onko se lapsen etu.” (Yle 2017). Liiallinen turvallisuuden tavoittelu ei ole enää lapsen etu, jos turvallisuutta tavoitellaan aina ensisijaisesti ja samalla vaarannetaan lapsen hyvinvointi ja kehitys. Koen, että jokaisen lapsen etu olisi päästä luontoon rakentamaan, juoksemaan, kiipeämään, tutkimaan, haistelemaan, kuulemaan ja olemaan. Viherympäristöjen merkitys lapsen kehitykselle, hyvinvoinnille ja terveydelle on korvaamaton. Pienemmillä viherpihoilla ja luonnon materiaaleista tehdyillä aistiterasseilla voidaan antaa lapselle pienemmässä mittakaavassa kosketuksen viherympäristöön ja luoda luontoyhteyden. Aistiterasseilla ja viherpihoilla on tärkeä tehtävä varhaiskasvatuksessa tukemassa lapsen hyvinvointia.

Opinnäytetyöni lopuksi voin yhtyä Christen Rodgersin ajatukseen.

”Lapset kuulevat metsän laulun. He kuuntelevat puita ja joen virtaa. He ymmärtävät jokaisen auringonsäteen merkityksen.” (Wahlström & Juusola, 2017.)

8 LÄHTEET

Arene, Opinnäytetyön eettiset ohjeet. Viitattu 4.1.2020.

Eloranta, S. Hautala, T. Kinos, S. Salonen, K. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turun amk.

Green Care Finland 2020. Helsingin yliopisto. Viitattu 17.2.2020. <http://www.gcfinland.fi/>

Grönroos, M., Puhakka, R & Roslund, M. Sinkkonen, A. 2018. Kohti tervettä aikuisuutta- KOTA hanke. Helsingin yliopisto.

Hokkanen, M. 2013. Varhaiskasvatusta luontoympäristössä. Hämeen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Hämeenlinna.

Homan-Helenius, P. & Yli-Viikari, A. 2017. Luonnosta avaimet lasten ja nuorten kasvuun. Kokemuksia luontolähtöisen toiminnan kehittämisestä lapsille ja nuorille eri sektoreiden välisenä yhteistyönä. Hämeen ammattikorkeakoulu. Hämeenlinna.

Itla, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö. 2019. Itla tutkii lasten ja nuorten osallisuutta kaupunkisuunnittelussa. Viitattu 26.4.2020. <https://itla.fi/itla-tutkii-lasten-ja-nuorten-osallisuutta-kaupunkisuunnittelussa-yhteistyossa-karhusaaren-lastenmaailma-kanssa/>

Jääskeläinen, A. 2017. Osallisuuden määrittelyä. Teoksessa Jääskeläinen, A. & Leppänen, T. 2017 Luontoa elämään – toimintamalleja osallisuuden ja toimintakyvyn vahvistamiseksi. Luontoa elämään, luontoa kuntoutukseen – teemajulkaisu 3/3. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi. Viitattu 10.3.2020. <https://www.lapinamk.fi/loader.aspx?id=7b912e63-e3a2-4946-bf7d-729b2dde92be>

Kanniainen, K. & Soratie, R. 2019. Palautteen kerääminen 3-5-vuotiailta lapsilta varhaiskasvatuksessa. Haastattelututkimus työntekijöille. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala. Sosionomi. Opinnäytetyö.

Kansan sivistystyön liitto KSL, 2017. Osallistavat menetelmät. Vinkkejä ja virikkeitä kouluttajalle. Keuruun Laatupaino 2017. Viitattu 1.5.2020. <https://www.ksl.fi/wp-content/uploads/2017/10/Osallistavat-menetelm%C3%A4t-KSL-verkko.pdf>

Karila, K. 2016. Vaikuttava varhaiskasvatus. Tilannekatsaus toukokuu 2016. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2016:6.

Karppanen, H-M. & Räisänen, M. 2012. Aistimuksia luonnosta. Leikki-ideoita luonnonmateriaalien hyödyntämiseksi aistikokemusten tuottamisessa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala. Toimintaterapian koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Keckman, E. 2019. Hyvän mielen puutarha. Terapiaa kaikille aisteille. Helsinki.

Keisteri-Sipilä, E. 2017. Liikuttava luonto. Lähellä koko perhettä. Metsäkustannus oy.

Kettunen, V. 2012. Parempaa palautetta lapsilta. Taidekasvatushankkeessa käytettyjen toiminnallisten palautteenkeruumenetelmien tarkasteleminen. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Koivula, M. & Eerola-Pennanen, P. 2017. Yhteisöllisyys ja yksilöllisyys. Teoksessa, Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. 2017. Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere 2017.

Kuosmanen, V.2019. Sosiaalipedagoginen käytäntötutkimus. Teoksessa Viinämäki, L. Sosiaalialan käytäntötutkimus. Seitsemän retkeä sosiaalialan käytäntötutkimukseen. Lapin amk julkaisuja B. Tutkimusraportit ja kokoomateokset 21/2019. Viitattu 28.4.2020. <https://www.lapinamk.fi/loader.aspx?id=aababa33-5992-4eb0-87d7-7a2c703312f3>

Lapin AMK, Toiminnallinen opinnäytetyö. Viitattu 2.11. 2019. <https://www.lapinamk.fi/fi/Opiskelijalle/Opinto-opas,-AMK-tutkinto/Opinnaytetyoohje/Opinnaytetyon-toteuttaminen>

Leppänen, T. 2017. Luontoa elämään- hanke. Teoksessa Jääskeläinen, A. & Leppänen, T. 2017 Luontoa elämään – toimintamalleja osallisuuden ja toimintakyvyn vahvistamiseksi. Luontoa elämään, luontoa kuntoutukseen – teemajulkaisu 3/3. Lapin ammattikorkeakoulu. Rovaniemi. Viitattu 10.3.2020. <https://www.lapinamk.fi/loader.aspx?id=7b912e63-e3a2-4946-bf7d-729b2dde92be>

Metropolia, 2020. Toiminnallisen opinnäytetyön erityispiirteitä. Metropolia amk. Helsinki. Viitattu 9.1.2020. <https://wiki.metropolia.fi/pages/viewpage.action?pageId=57182852>

Nyholm, A-L & Åberg, M. 2010. Lapsi oppii luonnosta. Ideoita ympäristökasvatuksen toteuttamiseen päiväkodissa. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Etelä-Helsinki. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosionomi. Opinnäytetyö.

Nylund-Kahva. 2012. Green-Care- toimintamallin toteuttamismahdollisuudet varhaiskasvatuksessa. Kandidaatin tutkielma. Helsingin yliopisto. 27.

Opetushallitus, 2019. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Helsinki.

Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2016. Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:21. Helsinki.

Oulun kaupunki, 2018. Varhaiskasvatussuunnitelma. Oulu

Pexels, 2020. Viitattu 29.4 <https://www.pexels.com/fi-fi/kuva/hymio-hymion-luokitus-hymiot-luokitus-2664282/>

Puhakka, R. 2018. Ympäristökasvatus-lehti. Artikkelit. Lapsille hyvinvointia vihreältä päiväkodin pihalta. Viitattu 1.2.2020.

Raittila, R. 2008. Retkellä. Lasten ja kaupunkiympäristön kohtaaminen. Jyväskylän yliopisto 2008.

Rappe, E. Viherympäristöt ja puutarhat terveyden ja hyvinvoinnin lähteenä. Teoksessa Ylilauri, M. & Yli-Viikari A. 2019. Kohti luonnollista hyvinvointia. Näkökulmia luontoperustaisen toiminnan kehittämiseen. Vaasan yliopisto.

Rotolo, C. Aistipiha herättää lasten kyvyt. Lions Club International.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Viitattu 11.1.2020. <http://www.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Seppälä, U. & Stenvall, E. 2008. Talon lapsia varten. Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. SOCCA. Työpapereita 2008:1. Viitattu 27.4.2020. http://www.socca.fi/files/100/Talo_lapsia_varten_lasten_osallisuus_paivakodissa.pdf

Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seura 2019. Kaikkien kaupunki! – hanke luo uusia ja rohkeita nuorten osallisuuden malleja. Viitattu 25.4.2020. <https://www.kulttuuriperintokasvatus.fi/kaikkien-kaupunki-hanke-luo-uusia-ja-rohkeita-nuorten-osallisuuden-malleja/>

Suomen Latu, 2020. Metsämörri. Viitattu 18.2.2020. <https://www.suomenlatu.fi/ulkoile/lastentoiminta/metsamorri.html>

Suomen Unicef. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Viitattu 25.4.2020. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Vantaan kaupunki. Vantaa, lasten ja nuorten osallisuusopas maankäytön, rakentamisen ja ympäristön toimialalle. Viitattu 25.4.2020. https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/125792_Osallisuusopas_MATOn_toimialalle_l.pdf

https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Varhaiskasvatuslaki 540/2018 1§. Viitattu 25.4.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540#Pidp445166240>

Wahlström, R. & Juusola, M. 2017. Vihreä hoiva ja kasvatus. Luontoherkkysharjoituksia ja ympäristökasvatusta lapsille sekä nuorille. Helsinki.

Yle, Asfalttiviidakot, luontoa ei voi leikkiä loppuun. 2017. Viitattu 25.1.2020.
<https://areena.yle.fi/1-4106848>